

Universiteit Utrecht

De sportdeelname door jongeren in het praktijkonderwijs en welke betekenis zij verlenen aan sportdeelname.

Jenneke ter Stege (0369365)

Universiteit Utrecht, Departement Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen

Onderdeel Masterthesis

Thesisbegeleider: Dr. A.H.F Elling en Tweede beoordelaar: Prof. dr. A.E Knoppers

The sports participation among youngster of below average learning abilities and their opinion about sports participation.

Background: This article explores the sports participation among youngsters of below average learning abilities (praktijkschoolleerlingen) in relation to some factors of the ASE- model (De Vries e.a., 1988, 1995 zoals geciteerd in Brug, Assema & Lechner, 2007) The study aims to find out how many children participate in sports and which factors contribute to the promotion or the hindrances of the youth's sports participation.

Method: The subjects included 134 parents from the youngsters of three different praktijkscholen in the Netherlands. Age, gender of the youngsters, sports participation of the parents, the parent's level of education, moral support of the parents and friends, and parent's evaluation of sports participation were controlled for the sports participation of the youngsters. There were also 16 semi- structured interviews with the youngsters, ages of twelve to sixteen, of praktijkscholen in the Netherlands.

Results: Pearson's chi- square test revealed a positive correlation between the sports participation of the youngsters and that of their parents. The moral support of the parent also had a positive influence on the sports participation of the youths. Another positive influence of the sports participation of the praktijkschoolleerlingen, is the parents' opinion concerning sports participation: more specifically, it was how highly the child valued their parents opinion about sports participation that had the largest impact on their sports participation. Most praktijkschoolleerlingen participate in regular sports organizations. However, only about 56% of the praktijkschoolleerlingen participate in sports, which is lower than children without a disability.

The results of the 16 semi- structured interviews show that parents find it important that their child participates in sport. Most of the children knew a sports centre in their neighbourhood. They had different reasons for not participating in sports. Most of the children had a positive attitude towards sports and could evaluate their sport skills adequately.

Conclusion: Participation in sports by youngsters in praktijkscholen is low. They are primarily encouraged by parent and friends to join in sports. There is no one evident reason why their sports participation is so low.

Discussion: Interventions need to be tailored to the sports participation among praktijkschoolleerlingen.

Inleiding

“Jongeren uit het praktijkonderwijs vinden geen aansluiting bij een reguliere sportvereniging, omdat daar het niveau te hoog is. En bij een G- sportvereniging is het niveau van de spelers weer te laag, waardoor deze jongeren daar niet eens willen sporten. Op het gebied van sport is er eigenlijk een gat: praktijkschoolleerlingen kunnen nergens terecht” (medewerkster Sportservice Nederland).

Elk individu zou de kans en de mogelijkheid moeten hebben om naar eigen wensen en mogelijkheden aan sportactiviteiten mee te doen (Elling, 2004). Ondanks pogingen van de Nederlandse overheid om sportdeelname door bepaalde sociale groepen te stimuleren (Baken, 1997; Van der Woude, 2001; VWS, 2005; VWS, 2007), sporten weinig tot geen praktijkschoolleerlingen¹. Een mogelijke oorzaak kan gevonden worden in de afwezigheid van sportaccommodaties die aansluiten op de (sport)vaardigheden van praktijkschoolleerlingen. Naar het sport- en beweggedrag van ‘gezonde’ jongeren zijn diverse studies verricht, maar er is nog weinig inzicht in het sport- en beweggedrag van jongeren met een beperking (Vries, Duijnhoven, Ooijendijk & Hopman- Rock, 2005b).

Praktijkschoolleerlingen hebben een licht verstandelijke beperking, waarbij verwacht wordt dat het behalen van het vmbo-diploma niet binnen hun mogelijkheden ligt (Kooiker & Campen, 2006; de Vries, Duijnhoven, Ooijendijk, Hopman- Rock, 2005b) (zie bijlage I).

Leerlingen die deel nemen aan het praktijkonderwijs zijn, voor zover bekend, nooit eerder als afzonderlijke doelgroep meegenomen bij (wetenschappelijke) onderzoeken naar sportdeelname. Dit kan komen doordat praktijkscholen te maken hebben met een gebrek aan naamsbekendheid (OCW, 2004), waardoor het een relatief onbekende doelgroep is.

Praktijkschoolleerlingen behoren, gezien het opleidingsniveau en een licht verstandelijke beperking, sneller tot de groep inactieven als het om sportdeelname gaat. Naast de sociale omgeving, de achtergrondkenmerken van jongeren en ouders, heeft voornamelijk het opleidingsniveau van jongeren een voorspellende waarde bij sportdeelname (Berkers, Borms & Golen, 2001; Scheerder, Pauwels & VanReusel, 2004; Vroom, 2004; Wehnmeyer & Metzler, 1995; Wendel- Vos, Ooijendijk, Baal, Storm, Vijgen & Jans et al., 2005). Het percentage

¹ Conclusies zijn getrokken op basis van vooronderzoek. Hierbij is gesproken met Drs. Van der Molen van de Universiteit Utrecht. Zij heeft wetenschappelijke onderzoeken verricht naar deze doelgroep. Ook is gesproken met een zorgcoördinator van een praktijkschool te Woerden, een gymdocente van een praktijkschool te Utrecht en een medewerkster van Sportservice Nederland.

inactieven is bij de lagere opleidingsgroepen het hoogst (Scheerder, Pauwels & VanReusel, 2004; Vroom, 2004; Wehnmeyer & Metzler, 1995; Wendel- Vos, Ooijendijk, Baal, Storm, Vijgen & Jans et al., 2005), maar ook jongeren met een beperking nemen vaak minder deel aan sport- en beweegactiviteiten (Breedveld & Tiessen- Raaphorst, 2006; Klerk, 2007; Onyewadune, 2006). De sociale klasse is ook van invloed op de sportdeelname door mensen met en zonder een beperking (Elling & Klerken, 1998). Personen met een lagere sociaal- economische status (SES) nemen minder deel aan sportactiviteiten. Een andere indicator voor sportdeelname is etniciteit (Berkers, Borms & Golen, 2001; Tuinstra, Groothoff, Van den Heuvel & Post, 1998; Elling & Klerken, 1998; VWS, 2001).

Er is weinig bekend over het verloop van sportdeelname door jongeren met een verstandelijke beperking (Lathinen, Rintala & Malin, 2007). Over jongeren zonder een verstandelijke beperking in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar is bekend dat zij de georganiseerde sport (voorlopig) de rug toekeren (Elling & Klerken, 2002). De omslag vindt hoofdzakelijk plaats rond het veertiende levensjaar. Er is dan een sterke daling in het aantal sportende jongeren bij verenigingen (Aarts, Paulussen & Schaalma, 1997; Berkers, Borms & Golen, 2001). Een reden hiervan kan de groeiende behoefte aan individualisering binnen de sport zijn. Over jongeren zonder een beperking is bekend dat zij minder bereid zijn zich te binden aan een sportvereniging. De sociale verplichting, het moeten trainen en spelen, wordt door ‘gezonde’ jongeren steeds meer als een last ervaren (Berkers, Borms & Golen, 2001; Scheerder, Pauwels & VanReusel, 2004). Daarentegen blijkt het aantal jongeren zonder een beperking dat deelneemt aan sporten buiten verenigingsverband toe te nemen (Berkers, Borms & Golen, 2001).

De motivaties die jongeren met en zonder een verstandelijke of fysieke beperking geven om te gaan sporten, blijken niet wezenlijk te verschillen. De redenen die worden genoemd om te sporten zijn omdat het leuk is (de attitude) en om fit te blijven. Ook wordt de motivatie ‘vrienden ontmoeten’ genoemd (Kooiker & van Campen, 2006). Opmerkelijk, omdat zowel ‘gezonde’ jongeren als jongeren met een beperking hun beste vrienden vaak niet via de sport leren kennen. De meeste contacten die worden opgedaan met sporten blijven vaak beperkt tot samen sporten (Elling, 2004).

Sportdeelname wordt de afgelopen decennia steeds vaker ingezet als middel om de in de samenleving heersende gezondheidsvraagstukken op te lossen (Tamboer & Steenbergen, 2004). Tevens wordt sportdeelname gezien als methode om maatschappelijke kwesties als meer integratie, emancipatie en maatschappelijke participatie te bewerkstelligen (Baken, 1997; VWS, 2005). Het verband tussen sportdeelname en verbetering van de gezondheid, socialisatie en sociale integratie is niet onomstotelijk vastgesteld (Coakley, 2004; Donnelly & Coakley, 2004; Elling, Knop & Knoppers, 2002; Scheerder, Pauwels & VanReusel, 2004).

Structurele integratie is het gelijkwaardig functioneren in de samenleving op basis van participatie aan verschillende maatschappelijke terreinen (Elling & Knop, 1998). Op het gebied van sport draait het bij structurele integratie om de vraag of en hoe praktijkschoolleerlingen deelnemen aan sportactiviteiten. De participatie en toegankelijkheid in de sport staat daarbij centraal. Jongeren met een beperking blijken het meest geïnteresseerd te zijn in geïntegreerde sportbeoefening. De interesse gaat daarbij uit naar 'normale' sporten zoals zwemmen en voetbal en niet naar 'aangepaste' sporten zoals 'goalball' of 'showdown' (De Vries et al., 2005b). Structurele integratie kan plaats vinden in de sport, maar ook door sport (Elling & Knop, 1998). Bij structurele integratie door de sport gaat het om de verschillende manieren waarop sportparticipatie bij kan dragen aan bredere maatschappelijke integratie. Dat kunnen bijvoorbeeld de contacten zijn die door sport worden gelegd met betrekking tot werk of huisvesting (Elling & Knop, 1998). Wanneer binnen de sport een gebrek is aan gelijke kansen kan dit leiden tot het niet deelnemen aan sportactiviteiten. Bij gesegregeerde sportbeoefening is de sport speciaal en uitsluitend georganiseerd en bestemd voor mensen met een (verstandelijke) beperking (Baar, Beerepoot, Bostelen, Eck, Kalisvaart & Vermeulen et al., 1989). In sommige gevallen leidt het tot oprichting van eigen verenigingen, internationale verbanden en instituties. Voor mensen met een beperking heeft dit geleid tot de oprichting van Gehandicaptensport Nederland en de Special Olympics (Elling & Knop, 1998).

Overgewicht komt frequenter voor bij jongeren met een verstandelijke beperking dan jongeren zonder een verstandelijke beperking (Frey en Chow, 2006). Bij individuen met overgewicht wordt vaker een lager zelfbeeld gerapporteerd en zij leiden vaker aan psychosociale stress (Breedveldt, 2003). Terwijl niet wetenschappelijk is vastgesteld dat sportdeelname zorgt voor een verbeterde controle over het lichaamsgewicht, verbeterde kwaliteit van leven, sterkere spieren en een beter werkend evenwichtsorgaan, wordt hier wel vanuit gegaan (Onyewadune, 2006; Frangala- Pinkham, Haley, Rabin & Kharash, 2005). Individuen met een positief zelfbeeld en verhoogd zelfvertrouwen zijn vaker sportief actief (Frangala- Pinkham, Haley, Rabin & Kharash, 2005). Sportdeelname zou ook positieve effecten hebben op het (leren) samenwerken, verstevigen van sociaal kapitaal, ontwikkeling van persoonlijke waarden, plezierbeleving en het ervaren van sociale binding (Elling, 2004; Buisman, 2004). Er bestaat nog geen eenduidigheid over de relatie tussen sportactiviteiten en een positieve invloed op de lichamelijke en psychologische gesteldheid (Gard & Wright, 2006). Jongeren die experimenteren met diverse genotmiddelen zoals drugs en alcohol bewegen en sporten meestal weinig. Aan het gebruik van deze genotmiddelen kleven diverse gezondheidsrisico's op lichamelijk, psychisch en sociale gebied (Elling & Klerken, 2002).

Het eerste en tevens laatste uitgebreide onderzoek dat de beweeg- en sportdeelname door personen met een beperking in kaart heeft gebracht komt uit 1982. Uit de weinige kleinschalige studies die gedaan zijn naar structurele integratie binnen de gehandicaptensport (Mulier Instituut, 2007), komt naar voren dat het percentage sporters met een beperking achter blijft ten opzichte van het percentage sporters zonder een beperking (Van den Berg, 2007; VWS, 2007). Dat geldt ook voor praktijkschoolleerlingen (zie voetnoot 1). Gekeken moet worden welke sportstimuleringsmaatregelen voor deze groep leerlingen effectief zijn (De Vries et al., 2005a). Hiervoor is inzicht in de factoren die het sportgedrag van jongeren van praktijkscholen stimuleren en belemmeren noodzakelijk.

Binnen het praktijkonderwijs bestaan geen richtlijnen voor de hoeveelheid aan bewegingsonderwijs te besteden onderwijstijd (Stegeman, 2005). Dit in tegenstelling tot het vmbo, havo en vwo, waarvoor wel richtlijnen vastgesteld zijn. De belangrijkste functie van lichamelijke opvoeding is jongeren met en zonder een beperking stimuleren lichamelijk actief te worden (Berkers, Borms & Golen, 2001; Koka & Hein, 2002; Stegeman, 2005). De motivatie om actief deel te nemen aan de gymles wordt beïnvloed door de feedback van de docent lichamelijke opvoeding en de beweegactiviteiten die uitgevoerd moeten worden (Koka & Hein, 2002; Stegeman, 2005). Door het geven van positieve feedback creëren docenten een stimulerende leeromgeving voor de leerlingen, waardoor de intrinsieke motivatie en het zelfvertrouwen van de leerling positief beïnvloed wordt (Koka & Hein, 2002). Daarnaast speelt tevens de motivatie van de leerlingen om deel te nemen aan de gymles een rol. Belangrijk is dat de activiteiten die gedaan worden, de jongeren aanspreekt (Stegeman, 2005).

Voorlichtingcampagnes zijn voornamelijk gericht op gedragingen die automatisch plaatsvinden, waarbij het de bedoeling is dat gedrag weloverwogen gaat worden (Brug, Assema & Lechner, 2007). Daarbij werd kennis lange tijd gezien als de belangrijkste drijfveer van gezondheidsgedrag. Echter, veel gedragingen vinden vaak niet weloverwogen plaats en ongezonde leefgewoonten worden niet gerationaliseerd door voorlichting (Brug, Assema & Lechner, 2007; Verplanken & Melkevik, 2008). Interventies die zich uitsluitend richten op het vermeerderen van kennis over gezond gedrag blijken daardoor ineffectief bij het veranderen van het ongezond gedrag (Kremers, 2007). Vooral bij jongeren is kennis van gezondheidsgevolgen een slechte voorspeller van gedragsverandering. De mogelijke gevolgen van ongezond gedrag openbaren zich pas vele jaren later (Kremers, 2007).

Terwijl een groot aantal studies zich gericht heeft op de betekenis die sportdeelname kan hebben voor jongeren met een beperking (Kozub & Porretta, 1998), ontbreekt inzicht naar de factoren die de sportdeelname stimuleren en belemmeren voor praktijkschoolleerlingen. De onderzoeksvraag waar dit onderzoek zich daarom op richt is: *'In hoeverre zijn*

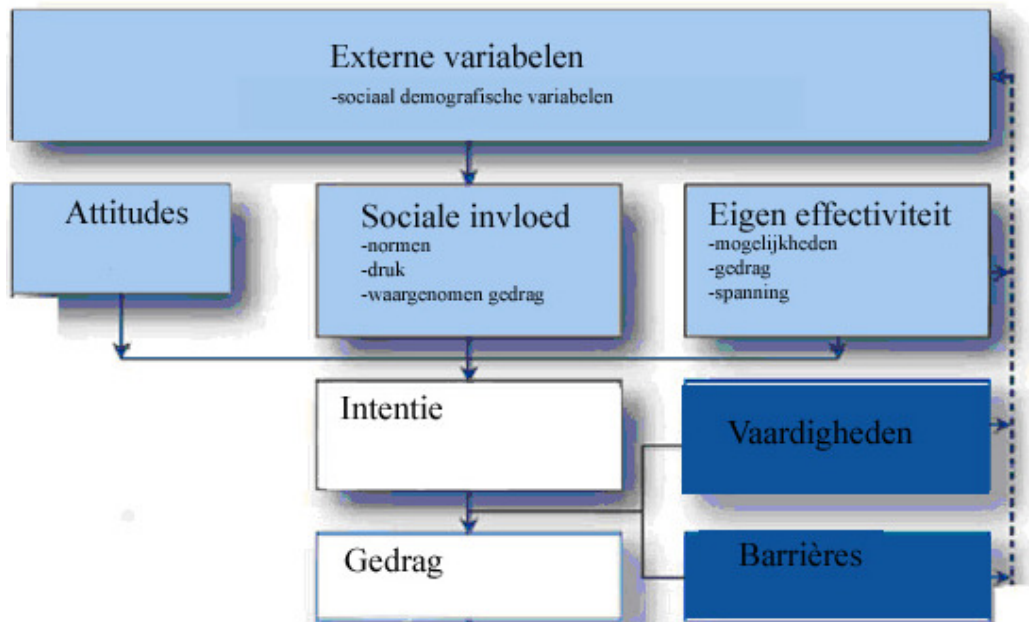
praktijkschoolleerlingen sportief actief en welke stimulansen en belemmeringen worden op dit gebied door praktijkschoolleerlingen ervaren'?

Factoren die de sportdeelname beïnvloeden

De lichaamsbeweging bij adolescenten met en zonder een beperking wordt onder meer beïnvloed door de variabelen eigen effectiviteit, attitudes, invloed van de sociale omgeving en beperkingen (Bourdeaudhij, Philippaerts, Crombez, Matton, Wijndaele & Balduck et al, 2005). Het veranderen van beweeggedrag is een complex gedragskundig proces dat wordt beïnvloed door zowel lichamelijke, psychische, sociale en gedragsfactoren (Lechner & De Vries, 1995). Dit complexe gedragskundige proces wordt in kaart gebracht door het A(ttitude) S(ociale omgeving) E(igen effectiviteit) model (ASE) (De Vries e.a., 1988, 1995 zoals geciteerd in Brug, Assema & Lechner, 2007). Het ASE- model (figuur 1) gaat er vanuit dat gedrag het beste wordt voorspeld door te kijken naar de gedragsintentie, die indirect wordt bepaald door de attitudes, sociale invloed en eigen- effectiviteit. Daarnaast zijn ook externe factoren van invloed op de gedragsintentie, deze zijn onderverdeeld in psychologische en demografische variabelen (Kloek, Lenthe, Nierop, Schrijvers & Mackenbach, 2006). De psychologische variabelen worden in dit onderzoek niet meegenomen, omdat deze lastig te meten zijn.

In figuur 1 staan oorspronkelijk ook de variabelen behoud, terugval en attributies weergegeven. Deze variabelen zijn, net als intentie en gedrag, afkomstig uit het Stages of Change model (Weinstein & Sandman, 2002 zoals geciteerd in Brug, Assema & Lechner, 2007). Voor dit model is weinig empirisch ondersteuning gevonden, vooral longitudinale en experimentele data ondersteunen het model te weinig. Daarom worden deze variabelen niet meegenomen in dit onderzoek. In het ASE- model worden de variabelen vaardigheden en barrières beschouwd als op zich zelf staande variabelen, maar in dit onderzoek zitten deze variabelen verweven in de variabelen externe variabelen, attitudes, sociale omgeving en eigen effectiviteit.

Bij het ASE- model kunnen enkele kanttekeningen geplaatst worden. Zo richt het model zich voornamelijk op de sociaal-cognitieve kant en minder op de emotionele factoren die ook het gedrag kunnen beïnvloeden. Individuen voelen zich soms moreel verplicht om zich op een bepaalde manier te gedragen. Deze morele verplichting heeft dan een meerwaarde in het verklaren van het gedrag (Brug, Assema & Lechner, 2007).

Figuur 1 Het aangepaste ASE- model van De Vries (zoals geciteerd in De Vries, Bakker, Overbeek, Boer & Hopman- Rock, 2005a).

Attitudes

De attitude is een overwegend stabiele houding van een persoon ten aanzien van bepaalde gedragingen, personen en objecten. Attitudes geven richting aan het gedrag, maar zijn niet gelijk aan het gedrag. De attitude wordt beïnvloed door hoe de uitkomsten van bepaald gedrag worden geëvalueerd (Brug, Assema & Lechner, 2007). Attitudes beïnvloeden het individuele gedrag, de relaties binnen een sociaal netwerk en de samenlevingsvormen. Zo kunnen persoonlijke of maatschappelijke attitudes tot een sociale groep of een sport positieve maar ook negatieve beeldvorming tot gevolg hebben. Negatieve beeldvorming kan leiden tot discriminerende praktijken (zoals stigmatiseren, stereotyperen, negeren van een persoon) (Schuurman, 2002). Pestervaringen bij sportdeelname kunnen leiden tot een negatieve attitude ten aanzien van sporten. Zo kan een lager gevoel van eigenwaarde ontwikkeld worden, dat kan leiden tot vermijdingsgedrag. De jongere wil dan niet meer sporten (Broek, 2006).

Wanneer al op jonge leeftijd wordt begonnen met het stimuleren van een positieve attitude ten opzichte van sporten, kan dit positieve gevolgen hebben voor de sportdeelname op latere leeftijd (De Vries et al., 2005a). In veel studies komt een significante relatie naar voren tussen attitude en de intentie tot sportdeelname, maar naar deze associaties dient wel kritisch gekeken te worden. De associaties zijn namelijk niet altijd even sterk, wat kan samenhangen met het feit dat

het bij jonge kinderen moeilijk is om attitude te meten (De Vries et al., 2005a). Bij sportdeelname door jongeren met en zonder een beperking wordt meer waarde gehecht aan het plezier dat met sporten kan samenhangen, het fit voelen en de vergroting van het sociale netwerk dan dat er gezondheidsfactoren meespelen zoals het voorkomen van bepaalde ziekten (De Vries et al., 2005a). Een positieve attitude ten opzichte van sporten betekent echter niet dat jongeren automatisch meer gaan sporten of bewegen (Elling & Klerken, 2002). De attitudes blijken niet de belangrijkste persoonlijke determinanten van beweeggedrag te zijn. De sociale invloed en eigen effectiviteit zouden een invloedrijkere rol spelen (Kremers, 2007).

Sociale invloed

Bij de sociale invloed draait het om sociaal- cultureel kapitaal. Sociaal- cultureel kapitaal verwijst naar de sociale en culturele context waarin sportgedrag wordt uitgevoerd. Het gaat hier om de objectieve sociale omgeving zoals de mate waarin vrienden aan sport doen, maar ook om de achtergrond waarin het kind is opgegroeid en de opvoedingstijl die ouders hanteren bij hun kind (Kremers, 2007). Zo kan een overbeschermd opvoedingsstijl van de ouders leiden tot het minder of het niet deelnemen aan sport- of beweeg activiteiten bij jongeren met een verstandelijke beperking (Kalmhout & Lucassen, 2007).

Bij de sociale invloed gaat het ook om de visie die de omgeving van de praktijkschoolleerling op sporten heeft. De sociale invloed bestaat uit sociale normen, het waargenomen gedrag van anderen en de ervaren sociale druk of steun die het gedrag oproept bij relevante anderen (Brug, Assema & Lechner, 2007). De sociale omgeving kan een belangrijke stimulans zijn bij het sport - en beweeggedrag, maar ook een grote belemmering wanneer zij het sport - en beweeggedrag niet stimuleren of zelfs ontmoedigen (Kooiker & van Campen, 2006). Mensen met een verstandelijke beperking geven vaker aan geen andere mensen te kennen die met hen mee willen sporten, dan mensen zonder een beperking (Van den Berg, 2007).

Ouders geven aan dat tijdsgebrek, afwezigheid van faciliteiten in de omgeving, gebrek aan financiële middelen en lange werkdagen als voornaamste barrières om hun kind niet lichamelijk actief te laten zijn (De Vries et al., 2005a). De deelname aan sport- en of beweegactiviteiten wordt door jongeren zonder een beperking makkelijker doorgezet wanneer zij worden gesteund door familie en vrienden. Deze steun heeft meer effect bij jongeren die intensiever bewegen of sporten dan bij jongeren die dit minder intensief doen (De Vries et al., 2005a).

Ouders en vrienden vervullen bij sportdeelname door jongeren zonder een beperking een soort voorbeeldfunctie en een adviesrol. Ouders dragen hun sportief kapitaal (ouders die sporten, invloed van ervaringen met sport tijdens de jeugd op latere sportdeelname) over op hun kinderen. Hoe sportiever de ouders, des te groter is de kans dat de kinderen ook aan sport doen (Breedveld

& Tiessen- Raaphorst, 2006). Daarnaast is er een positief verband tussen ouders die betrokken zijn bij de sportvereniging en/ of sportcompetities en de sportdeelname van de kinderen (Breedveld & Tiessen- Raaphorst, 2006). Wanneer ouders weinig binding hebben met sportactiviteiten en zelf ook weinig tot niet deelnemen aan sportactiviteiten, is de kans kleiner dat zij hun kinderen zullen motiveren en ondersteunen bij sportactiviteiten (De Vries et al., 2005a). Ouders verplichten hun kinderen echter bijna nooit om te sporten (Kooiker & van Campen, 2006). Bij het uitbrengen van sportadvies hebben zowel de ouders als de vrienden een belangrijke rol (Van den Berg, 2007; Buisman, 2004). Ouders hebben invloed op de keuze voor een sport en voor een vereniging (Buisman, 2004). De invloed van vrienden op het sportgedrag is groter naarmate jongeren intensiever sporten (De Vries et al., 2005a).

Eigen effectiviteit

Bij eigen effectiviteit gaat het om de verwachting die een persoon heeft over zijn eigen mogelijkheden bij het sporten (Brug, Assema & Lechner, 2007; Vries, Dijkstra & Kuhlman, 1988; Kremers, 2007). De persoon moet een inschatting kunnen maken van zijn fysieke mogelijkheden, het vertrouwen hebben in zijn eigen vaardigheden en de uitvoering van bepaalde gedragingen ondanks mogelijke tegenslagen of barrières (De Vries et al., 2005b).

Uit onderzoek van Kroesbergen en Haanen (1995, zoals geciteerd in De Vries et al, 2005a) komt naar voren dat wanneer iemand positief gestemd is over zijn/ haar vaardigheden en een positieve attitude heeft met betrekking tot sporten, dat de kans groter is om te sporten dan wanneer een van beide of zelfs allebei ontbreekt. Dit betekent echter niet dat een positieve intentie ook leidt tot het meedoen aan sportactiviteiten. Het gebrek aan bepaalde vaardigheden of mogelijke belemmeringen kunnen het daadwerkelijk meedoen aan sportactiviteiten in de weg staan (De Vries et al., 2005b).

Jongeren met een verstandelijk beperking kunnen door de verplichte gymlessen op school een negatief beeld creëren over hun mogelijkheden bij sportactiviteiten buiten school. Er is maar een beperkte keuzevrijheid over de sportactiviteiten tijdens de gymles en ook de verbale instructie, de interactie tussen de persoon en omgeving, kan voor jongeren met een verstandelijke beperking moeilijkheden opleveren. Als instructies niet simpel en concreet zijn, kunnen jongeren met een verstandelijke beperking moeite hebben de opdracht met succes te volbrengen. Het ligt dan aan het gebrek aan duidelijkheid waardoor zij niet in staat zijn om bepaalde fysieke activiteiten uit te voeren (Faison- Hodge & Porretta, 2004). Gymles kan ook een positief beeld over de sportvaardigheden opleveren, wanneer leerlingen in aanraking komen met sporten waar zij goed in zijn.

De eigen effectiviteit is van invloed op de uitvoering, het gedrag, de perceptie en de voorkeur voor sportactiviteiten (Ntoumanis, 2001). De eigen effectiviteit is tevens een belangrijke voorspeller van lichamelijke activiteit bij zowel mannen als vrouwen (De Vries et al., 2005a). Actieve kinderen blijken significant beter te scoren op eigen effectiviteit dan niet actieve kinderen.

Externe variabelen

De fysieke omgeving, de aanwezigheid van geschikte sportfaciliteiten en sport- en beweegprogramma's, speelt een rol bij het sportgedrag van jongeren met en zonder een beperking. Immers, een jongere die graag wil voetballen, maar in zijn omgeving geen voetbalvereniging heeft wordt genoodzaakt een andere vrijetijdsbesteding te zoeken (van Kalmhout & Lucassen, 2007; Kremers, 2007; Faison- Hodge & Porretta, 2004). Ook hebben sociaal demografische variabelen als sekse, leeftijd, opleiding en inkomen hebben invloed op de sportdeelname (Breedveld & Tiessen- Raaphorst, 2006). Zo blijken meer mannen vertegenwoordigd te zijn in de wedstrijd sport dan vrouwen (Breedveld & Tiessen- Raaphorst, 2006). Meisjes met een lagere SES en/ of die tot een etnische minderheidsgroep behoren, blijken vaak weinig te sporten. Meisjes zonder een beperking verleggen daarnaast hun interesse van sportvereniging naar sportschool (Elling & Klerken, 2002).

Uit onderzoek komt daarnaast naar voren dat het opleidingsniveau van de ouders de sportdeelname van het kind zonder beperkingen beïnvloedt. Kinderen van hoog opgeleide ouders sporten vaker dan kinderen van laag opgeleide ouders (Berkers, Borms, & Golen, 2001; Breedveld & Tiesen- Raaphorst, 2006). Ook speelt het economische kapitaal, de kosten die gerelateerd zijn aan zowel gezond als ongezond gedrag, een rol bij sportgedrag van jongeren (Kremers, 2007; Kremers, Bruijn, Visscher, Mechelen, Vries & Burg, 2005). Zoals de contributiekosten van een sportvereniging of de kosten voor een lidmaatschap bij een fitnesscentrum (Kremers, 2007).

De onderzoeksvraagstellingen

Dit onderzoek richt zich op de sportdeelname door praktijkschoolleerlingen, omdat naar de sportdeelname door deze doelgroep voor zover bekend nog niet eerder wetenschappelijke onderzoeken gedaan zijn. Over de sportdeelname door praktijkschoolleerlingen zijn geen cijfers bekend. Om inzicht te krijgen in welke factoren de sportdeelname van praktijkschoolleerlingen stimuleren en belemmeren wordt gebruik gemaakt van de literatuur uit het theoretisch kader en het ASE- model.

Om de sportdeelname door praktijkschoolleerlingen in kaart te brengen en te achterhalen in hoeverre de ouders invloed hebben op het sportgedrag is deelonderzoeksvraag *‘in hoeverre zijn praktijkschoolleerlingen sportief actief en in welke mate hebben de ouders invloed op het sportgedrag?’* opgesteld. Verwacht wordt dat het aantal praktijkschoolleerlingen dat deelneemt aan sportactiviteiten laag zal zijn, omdat dit naar voren is gekomen uit de literatuurstudie. Daarnaast wordt verwacht dat de sportdeelname, de mate van sporten en het opleidingsniveau van de ouder invloed heeft op de sportdeelname van het kind. Uit onderzoek is naar voren gekomen dat ouders hun sportief kapitaal overdragen op hun kinderen en dat het opleidingsniveau van invloed is op de sportdeelname. Ook zal gekeken worden of de sportdeelname van jongens hoger is dan de sportdeelname door meisjes (Breedveld & Tiessen- Raaphorst, 2006; Elling & Klerken, 2002). Daarnaast zal gekeken worden welke leeftijdscategorie het vaakst sport en welke factoren het meest motiverend zijn voor sportdeelname.

Om in kaart te brengen welke betekenissen praktijkschoolleerlingen geven aan sportdeelname en welke factoren hier van invloed op zijn, zal de deelvraag *‘welke betekenissen geven praktijkschoolleerlingen aan sport en welke stimulansen en belemmeringen worden door hen ervaren?’* onderzocht worden.

Deze stimulansen en belemmeringen worden gemeten aan de hand van de gedragsdeterminanten uit het ASE- model. De variabelen die uit het ASE- model meegenomen worden zijn de attitudes, de sociale invloed en de eigen- effectiviteit van de praktijkschoolleerlingen.

Methode en analyse

Het onderzoeksdesign

Voor dit onderzoek is gekozen voor methodische triangulatie. Hierbij worden kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden gecombineerd (Robson, 2003). De kwantitatieve data zijn verzameld door het uitdelen van vragenlijsten voor ouders op praktijkscholen. De kwalitatieve data zijn verkregen door het afnemen van interviews met praktijkschoolleerlingen. Door het gebruik van verschillende onderzoeksmethoden worden meer meetpunten vanuit verschillende invalshoeken verkregen. Dit is belangrijk omdat elke theorie of methode zijn eigen plus- en minpunten heeft. Wanneer verschillende methoden en gegevens zinvol worden gecombineerd ontstaat er meerwaarde. Deze meerwaarde is zowel inhoudelijk als methodisch. Dat vergroot uiteindelijk de validiteit en betrouwbaarheid (Robson, 2003; Baarda, de Goede & Teunissen, 2000).

Er bestaat geen eenduidige definitie van het begrip sportdeelname (Tamboer en Steenbergen, 2004). Sport is onderhevig aan veranderingen, waardoor voortdurend nieuwe sportactiviteiten en nieuwe beoefeningsvormen ontstaan (zoals beachvolleybal) (Breedveld, 2003). Daarnaast is de

scheidslijn tussen bewegen en sport niet scherp (Van de Berg, 2007). De sportdeelname van het kind is in de vragenlijst gedefinieerd als het sportief actief zijn buiten schooltijd (zoals voetballen, zwemles en tennis). De sportactiviteiten die door school buiten schooltijd georganiseerd zijn en waar deelname op vrijwillige basis plaatsvindt worden meegerekend als sportdeelname. De verplichte gymlessen op school niet.

De sportdeelname door de ouders is gedefinieerd als de activiteiten die worden verricht volgens gebruiken en regels uit de sportwereld. Hierbij tellen zowel teamsporten als individuele sporten mee. Yoga en puzzelen tellen niet mee, omdat yoga omschreven kan worden als bewegen en puzzelen als een denksport (Mulier Instituut, 2007).

Alvorens in te gaan op de factoren die de sportdeelname door praktijkschoolleerlingen beïnvloeden, zullen eerst de onderzoeksgroep, de onderzoeksinstrumenten, de procedure en de analyse beschreven worden.

De onderzoeksgroep

Er zijn op drie verschillende praktijkscholen 419 vragenlijsten verspreid voor de ouders van de praktijkschoolleerlingen in Utrecht, Breukelen en Amersfoort. De praktijkschool in Utrecht kan, met 180 leerlingen, omschreven worden als een 'gekleurde stadsschool'. De meeste leerlingen komen uit Utrecht en dan voornamelijk uit de stadsdelen met een lage SES zoals Kanaleneiland en Overvecht. Van de leerlingen is ongeveer 70% tot 80% van allochtone afkomst. De praktijkschool uit Breukelen kan aangemerkt worden als een 'dorpsschool', omdat de relatief kleine school (75 leerlingen) gevestigd is in een dorp en veel leerlingen uit Breukelen en omliggende dorpen komen. De praktijkschool uit Amersfoort (164 leerlingen) kan omschreven worden als een 'regionale school', omdat veel leerlingen uit middelgrote plaatsen uit de regio komen. De vragenlijsten voor de ouders zijn meegegeven aan de leerlingen van de drie praktijkscholen en konden door de ouders weer ingeleverd worden op school. Van de 419 vragenlijsten die zijn uitgedeeld zijn 135 (32%) ingevuld, waarvan één vragenlijst door onduidelijke antwoorden niet is meegenomen in het onderzoek. Bij Praktijkschool uit Utrecht zijn 47 (35%) vragenlijsten ingevuld, bij de praktijkschool in Amersfoort zijn 76 (57%) vragenlijsten ingevuld en bij de praktijkschool in Breukelen zijn 11 (8%) vragenlijsten ingeleverd. Een mogelijke verklaring voor het lage aantal terug ingeleverde vragenlijsten bij de praktijkschool in Breukelen is het aantal contacturen van de docent met de leerlingen. De docent is maar enkele dagen per week werkzaam op school, waardoor het minder vaak mogelijk was om de leerlingen te herinneren aan het inleveren van de vragenlijst.

Voor het kwalitatieve onderzoeksgedeelte zijn zestien interviews gehouden met praktijkschoolleerlingen in de leeftijd tussen 12 en 16 jaar, waarvan acht jongens en acht meisjes.

De leerlingen tussen de 17 en 18 jaar lopen stage en daardoor was het afnemen van interviews met deze leerlingen te lastig om te plannen en zijn zij niet meegenomen in het kwalitatieve onderzoek. De leerlingen uit het kwalitatieve onderzoeksgedeelte zijn afkomstig van de praktijkschool uit Utrecht en Breukelen. Dit zijn dezelfde scholen als waar ook de vragenlijsten voor de ouders uitgedeeld zijn. Bij de selectie van de leerlingen is bewust gekozen voor leerlingen die 'spraakzaam' zijn, zodat de leerling zijn/haar keuzen op het gebied van sport kon verantwoorden. Dit kan de validiteit en betrouwbaarheid in de weg staan. Daarnaast is door de docenten getracht een groep leerlingen samen te stellen die representatief beeld weergeven op het gebied van sportvaardigheden. Bij het selecteren van de scholen is voornamelijk rekening gehouden met de centrale ligging van de scholen. Wel is bewust gekozen voor drie verschillende soorten scholen (stadsschool, dorpschool en een regionale school) om de representativiteit te verhogen. De interviews met de leerlingen van zowel uit Utrecht als Breukelen hebben plaats gevonden tijdens de les op school en zijn opgenomen op een voicerecorder en verbatim uitgeschreven.

Bij het opstellen van de interviewopzet voor de praktijkschoolleerlingen is gekozen voor een halfgestructureerd interview (bijlage II). De vragen en de antwoorden liggen dan nog niet van te voren vast, maar de onderwerpen wel. Een interview met een halfgestructureerde opzet begint met enkele vragen naar persoonlijke gegevens. Daarna komen een aantal vastgestelde onderwerpen aan bod, die door middel van een open beginvraag en doorvragen worden uitgediept (Baarde, De Goede & Teunissen, 1997). Het interview is gestart met enkele vragen naar persoonlijke kenmerken (hoe oud ben je?) en is verder opgesteld aan de hand van de begrippen uit het ASE- model; structurele integratie (met wie sport je), de sociale omgeving (in welke mate vinden jouw ouders sporten belangrijk), de attitude (vind jij sporten belangrijk) en de eigen effectiviteit. De eigen effectiviteit is door middel van enkele open vragen gemeten (wat vind jij van jouw inzet bij de gymles?), maar ook is gebruik gemaakt van de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Motorische Competentie. De Platenschaal voor Zelf Waargenomen Motorische Competentie is een subschaal van de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Competentie en Acceptatie (Van Rossum & Vermeer, 1992).

De onderzoeksinstrumenten

De vragenlijst en interviews

Voor de ouders is een vragenlijst opgesteld waarbij getracht is inzage te krijgen in de mate waarin de ouder(s) sporten, hoeveel kinderen sporten, de steun die ouders geven op het gebied van sporten aan hun kinderen, hoeveel belang het kind hecht aan de mening over sporten van de ouders en hoe belangrijk de ouders het vinden dat hun kind sport. Er is gekozen voor een korte vragenlijst met twintig vragen met gesloten antwoordcategorieën en vijf stellingen. De gesloten

vragen zijn onderverdeeld in algemene vragen (wat is uw burgerlijke staat?), vragen over de sportbeoefening van de ouders (sport u?), vragen over de sportbeoefening van het kind (sport uw kind?) en vijf stellingen over sport (ik vind het leuk om mijn kind te zien sporten). De stellingen konden worden beantwoord met ‘geheel mee oneens, mee oneens, mee eens en geheel mee eens.’ Ook is er een vijfde antwoordcategorie ‘neutraal/weet niet’. Het begrip steun die de ouders aan de kinderen geven bij het sporten wordt gemeten aan de hand van de vraag ‘hoeveel steun ontvangt uw kind van u tijdens het sporten’. Het gaat daarbij om de tijd en energie die ouders steken in de sportdeelname van hun kind, zoals het halen en wegbrengen en het kijken naar wedstrijden. Deze vraag kon beantwoord worden met ‘heel weinig steun, vrij weinig steun, niet veel/ niet weinig steun, vrij veel steun, en heel veel steun’. Als laatste antwoordcategorie kon ‘weet niet’ ingevuld worden. Aan de hand van de vraag ‘hoeveel belang hecht uw kind aan uw mening over sporten’ is de invloed gemeten die ouders hebben op de sportdeelname van de praktijkschoolleerling. Ook deze vraag kon worden beantwoord met antwoordcategorieën variërend van ‘heel weinig tot heel veel’ en ‘weet niet’. Ook is de vraag gesteld ‘vindt u het belangrijk dat uw kind aan sport doet’ waarbij de antwoorden ‘ja’, ‘nee’ en ‘dat maakt mij niks uit’ mogelijk waren.

De vragenlijst is kort gehouden, om de respondent niet af te schrikken. Een korte vragenlijst wordt eerder door de respondent ingevuld dan wanneer een vragenlijst lang is. Daarnaast is de vragenlijst opgesteld in eenvoudig taalgebruik, omdat het verstandelijke vermogen van veel ouders laag is en hebben veel allochtone ouders van de praktijkschool uit Utrecht een beperkte beheersing van de Nederlandse taal. De vragenlijst bestaat alleen uit gesloten vragen, waardoor de data eenvoudiger te analyseren zijn.

Voor de kwalitatieve dataverzameling zijn interviews gehouden met zowel sportende als niet sportende praktijkschoolleerlingen. Bij één school zijn ook leerlingen meegenomen die deel uitmaken van een ‘reboundklas’. Een leerling wordt in een reboundklas geplaatst, wanneer de leerling veelvuldig grensoverschrijdend gedrag heeft vertoond. Een reboundklas is een traject dat op de leerling is afgestemd. Hierbij wordt geprobeerd het gedrag en de motivatie van de leerling te veranderen, de leerattitude te verbeteren en leerachterstanden in te halen (Inspectie van het onderwijs, 2006). De reboundklassen zijn klein, zodat zo veel mogelijk structuur aan de klas geboden kan worden.

Betrouwbaarheid en validiteit

Betrouwbaarheid heeft betrekking op beïnvloeding van de waarnemingen door toevallige of onsystematische fouten. Betrouwbaarheid wordt gemeten aan de precisie van de methoden van dataverzameling of de meetinstrumenten (Boeije, 2007). Bij het opstellen van de vragenlijst voor dit onderzoek is gebuikt gemaakt van vragen uit De Vries et al. (2005c), Elling en Klerken (2002)

en de Competentie Belevingsschaal voor Kinderen – Adolescentenversie en Richtlijn Sportdeelname- Onderzoek (RSO) (Mulier Instituut, 2007). Uit zowel de vragenlijsten van De Vries et al. (2005c), Elling en Klerken (2002) en het RSO (Mulier Instituut, 2007) zijn meerdere vragen geselecteerd. De vragenlijst van dit onderzoek bestaat uit te weinig verschillende items die hetzelfde concept meten, waardoor het niet mogelijk is om de Cronbach's Alpha vast te stellen.

Bij het selecteren van de scholen is voornamelijk rekening gehouden met de centrale ligging van de scholen. De docenten hebben de leerlingen geselecteerd. Dit zou een bedreiging kunnen vormen voor de representativiteit van het onderzoek, maar verwacht wordt dat dit niet het geval is. Immers, bij de selectie van de scholen is gekozen voor drie verschillende scholen (stadsschool, dorpsschool en een regionale school) waarbij vanuit kan worden gegaan dat zij een representatief beeld vormen van de gemiddelde praktijkschool in Nederland. De betrouwbaarheid van vragenlijsten kan worden vergroot door het gebruik van gestandaardiseerde vragenlijsten met gesloten antwoordcategorieën (Hart & Boeije, 2005). Hierbij moeten de respondenten de vragen wel eerlijk beantwoorden. Gebeurt dit niet dan wordt door sociale wenselijkheid de betrouwbaarheid verminderd. Bij het onderwerp sportdeelname is de kans op sociale wenselijke antwoorden hoog. Immers, sportdeelname wordt vaak gezien als een gezonde gedraging. Respondenten willen graag gezien worden als personen met een gezonde levensstijl.

Validiteit heeft betrekking op de beïnvloeding van het onderzoek door systematische fouten (Baarda, Goede & Teunissen, 2000). Het 'meten wat je wilt weten' staat centraal. Door gebruik te maken van triangulatie en de vragen in de vragenlijst op te stellen aan de hand van geoperationaliseerde begrippen is getracht een zo'n hoog mogelijke validiteit te bereiken.

De Platenschaal voor Zelf Waargenomen Competentie bij jonge kinderen.

De Platenschaal voor Zelf Waargenomen Competentie en Acceptatie (Scholtes, Vermeer & Meek, 2002) bestaat uit 27 items die zijn verdeeld in de subschalen; cognitieve competentie (6 items), sociale competentie (6 items) en motorische competentie (15 items) (De Vries et al., 2005c). De Platenschaal voor Zelf Waargenomen Competentie en Acceptatie is gebaseerd op de 'Pictorial Scale of Perceived Competence and Social Acceptance for Young Children' (Scholtes, Vermeer & Meek, 2002). De Nederlandse variant wordt gebruikt om de zelf- waargenomen competentie en de sociale acceptatie van kinderen met cerebrale parese in de leeftijd van vier tot negen jaar te meten (Klerk, 1997). Cerebrale parese gaat vaak gepaard met een verstandelijke beperking (Scholtes, Vermeer & Meek, 2002). Het meetinstrument is valide en betrouwbaar gevonden om de eigen effectiviteit te meten (Scholtes, Vermeer & Meek, 2002). Om de eigen effectiviteit in dit onderzoek te meten is alleen gebruik gemaakt van de subschaal motorische competentie. Doormiddel van de motorische competentie kan de zelfkennis en de zelfverzekerdheid van de

inschatting van de eigen motorische vaardigheden bepaald worden (De Vries et al., 2005c). In dit onderzoek wordt de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Competentie en Acceptatie gebruikt als een controle middel bij het kwalitatieve onderzoek. Elke leerling krijgt aan het einde van het interview twee afbeeldingen (per item) te zien, waarbij op de ene afbeelding een kind staat dat goed is in een bepaalde activiteit (bijvoorbeeld klimmen) en op de andere afbeelding staat een kind dat moeite heeft met de activiteit. Voor de jongens staat een jongen op de afbeeldingen voor de meiden staat een meisje op de afbeeldingen. Onder ieder plaatje zijn ook twee cirkels geplaatst; een grote cirkel en een kleine cirkel. De grote cirkel staat voor veel overeenkomst tussen de leerling en het afgebeelde kind en de kleine cirkel staat voor een beetje overeenkomen met het kind op de afbeelding (Klerk, 1997; De Vries et al., 2005c; Rossum, 1990; Scholtes, Vermeer & Meek, 2002). Aan de leerling wordt eerst gevraagd of welke van de twee kinderen op de afbeeldingen de leerling het meest lijkt. Daarna wordt aan de leerling gevraagd of de leerling een beetje of heel erg lijkt op het kind op de afbeelding (grote of kleine cirkel) (Klerk, 1997). Voor aanvang van de Platenschaal wordt aan de leerlingen gevraagd bij welke sporten zij goed presteren en bij welke sporten zij minder goed presteren. Gekeken wordt of dit overeenkomt met de antwoorden op de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Competentie en Acceptatie. Tevens wordt aan de gymdocent een visie gevraagd over de sportvaardigheden van de leerlingen. Gekeken wordt of de antwoorden op de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Competentie en Acceptatie overeenkomen met de visie van de docent over de sportvaardigheden van de leerling.

De procedure

Op drie praktijkscholen in de omgeving van Utrecht zijn vragenlijsten uitgedeeld aan de gymdocenten. De gymdocent heeft de vragenlijsten verspreid onder alle leerlingen van de school en verteld dat de vragenlijst door de ouders ingevuld dienden te worden. De ingevulde vragenlijst kon weer terug ingeleverd worden bij de gymdocent. Bij de vragenlijst zat een begeleidende brief waarin expliciet werd vermeld dat de vragenlijst anoniem kon worden ingevuld.

De interviews zijn gehouden op twee verschillende praktijkscholen. De deelname door de leerlingen was op vrijwillige basis. Bij het afnemen van de interviews zijn ethische richtlijnen gehanteerd. Zo is de respondent eerlijk ingelicht over de bedoelingen van het onderzoek en zijn de gegevens anoniem verwerkt (Boeije, 2006).

De analyse

De persoonlijke kenmerken van de ouders zijn aan de hand van beschrijvende statistieken in kaart gebracht. Door gebruik te maken van beschrijvende statistieken is mogelijk om op inzichtelijke en overzichtelijke wijze de data te presenteren (Baarda, de Goede & Dijkum, 2007). Bij de analyse

zijn de relatie tussen de respondent en de praktijkschoolleerling, de burgerlijke staat, het opleidingsniveau en de sportdeelname van zowel de respondent als zijn/haar partner als persoonskenmerken meegenomen. Ook de persoonskenmerken van de praktijkschoolleerlingen worden doormiddel van beschrijvende statistieken weergegeven. Dat zijn de sekse, de leeftijd, de sportdeelname en waar (bijvoorbeeld een reguliere vereniging) de praktijkschoolleerlingen sporten. De vragenlijsten die zijn ingevuld door 'voogd' of anders, worden bij de analyse over sportdeelname door de respondent buiten beschouwing gelaten, omdat het onderzoek gericht is op de sportdeelname door ouders.

Van de 134 vragenlijsten zijn 83 (62%) vragenlijsten ingevuld door de moeder, 33 (26%) vragenlijsten zijn ingevuld door de vader, 2 (1%) vragenlijsten ingevuld door de voogd en 5 (4%) vragenlijsten zijn ingevuld door 'anderen'. Bij 9 (7%) vragenlijsten in het onduidelijk wie de vragenlijst heeft ingevuld. Een aantal respondenten heeft namelijk meer dan één antwoord aangekruist (bijvoorbeeld vader en moeder) en sommige vragenlijsten zijn door leerlingen van de praktijkschool zelf ingevuld. In totaal gaan 72 (54%) vragenlijsten over het sportgedrag van jongens en 62 (46%) vragenlijsten hebben betrekking op het sportgedrag van meisjes. De gemiddelde leeftijd van de 134 jongeren is 15 jaar ($SD= 1.4$), waarbij de leeftijden liggen tussen twaalf en negentien jaar.

Met de Chi- kwadraat toets (Chi^2) kan nagegaan worden of er een significant verschil is tussen variabelen (Baarda, de Goede & Dijkum, 2007). Deze toets is gebruikt om na te gaan of er een significant verschil is tussen de sportdeelname van één of beide ouders en de sportdeelname van de praktijkschoolleerling en of er een verband is tussen het opleidingsniveau van de respondent en de sportdeelname door de praktijkschoolleerling. Ook is gekeken of een significant relatie bestaat tussen de sportdeelname door de praktijkschoolleerling en de waarde die praktijkschoolleerlingen hechten aan de mening van de ouders over sportdeelname. Tevens is gekeken of er een significant verband is tussen de steun die de ouder geeft bij sportdeelname en de sportdeelname door de praktijkschoolleerling. Als laatste is ook meegenomen of er een significante relatie is tussen de waarde die de ouders hechten aan de sportdeelname van hun kind en de sportdeelname van het kind. Bij deze laatste variabeel zijn de antwoordcategorieën 'maakt niet uit' en 'hecht geen waarde' samengevoegd, omdat anders niet aan de voorwaarden voor een Chi- kwadraat toets werd voldaan. Voor het kwantitatieve onderzoeksgedeelte is gebruik gemaakt van het statistisch computerprogramma SPSS 11.0.

Bij het kwalitatieve onderzoeksgedeelte zijn de interviews besproken en geordend aan de hand van enkele begrippen uit ASE- model van De Vries (zoals geciteerd in De Vries, Bakker, Overbeek, Boer & Hopman- Rock, 2005a). De begrippen die besproken zijn, zijn sociale omgeving, attitude, structurele integratie en de eigen effectiviteitverwachting.

Resultaten

Persoonskenmerken leerlingen

In totaal sporten 77 (58 %) jongeren. Het percentage sportende jongens is 61% en percentage sportende meisjes is 55% (zie tabel 1). In de leeftijd van 12 tot 14 jaar sport 63% van de praktijkschoolleerlingen en 37% sport niet. Van de leerlingen die 15 jaar of ouder zijn is 53% sportief actief en 47% geeft aan niet te sporten.

Tabel 1 Sportdeelname praktijkschoolleerlingen (n=133), naar geslacht en leeftijd, in procenten

	<i>Sporter</i>	<i>Niet sporter</i>
Totaal	58	42
Sekse		
Jongen	61	39
Meisje	55	45
Leeftijd		
12-14 jaar	63	37
≥ 15 jaar	53	47

Van de sportende jongeren, sport 3% 'weinig' (minder dan 1 keer per maand tot 1 à 3 keer per maand) en 53 % sport 'veel' (ongeveer 1 keer per week of meer).

In tabel 2 is in procenten weergegeven waar de praktijkschoolleerlingen sporten, waarbij onderscheid is gemaakt naar geslacht. De meeste praktijkschoolleerlingen zijn lid van een reguliere vereniging, waarbij het percentage jongens hoger (60%) is dan het percentage meisjes (38%). Daarnaast sporten meer jongens (23%) op straat dan meisjes (9%). De meisjes (17%) sporten vaker bij een fitnessclub of een commerciële aanbieder dan de jongens (7%). Ook sporten de meisjes (29%) vaker 'anders' (bijvoorbeeld hardlopen) dan de jongens (19%). Geen enkele jongere sport in medisch of therapeutisch verband.

Sportdeelname kan ook afgebakend worden tot 'lidmaatschap van een vereniging' (lid van een reguliere vereniging, een categorale vereniging of bij een fitnesscentrum/commerciële sportaanbieder), dan sporten 54 (41%) jongeren waarvan 61% van de jongens en 39% van de meisjes.

Tabel 2 Percentuele verdeling sportaccommodaties naar geslacht van de praktijkschoolleerling

<i>Sportaccommodatie</i>	<i>Jongen</i> (<i>n</i> = 43)	<i>Meisje</i> (<i>n</i> = 34)
Reguliere vereniging (<i>n</i> = 39)	60	38
Categorale vereniging (<i>n</i> = 6)	9	6
Fitness/commerciële aanbieder (<i>n</i> = 9)	7	17
Medisch verband (<i>n</i> = 0)	-	-
Op straat (<i>n</i> = 13)	23	9
Sportdag/sportinstuif (<i>n</i> = 1)	0	3
Anders (<i>n</i> = 18)	19	29

Noot. Meerdere antwoordmogelijkheden konden bij deze vraag aangekruist worden. Jongeren kunnen bijvoorbeeld sporten bij zowel een reguliere als bij een categorale vereniging.

Persoonskenmerken respondenten

Van 126 respondenten is de burgerlijke staat bekend. Het merendeel (67%) is getrouwd (tabel 3). Bij de thuissituatie van de geïnterviewde leerlingen waren de meeste ouders ook getrouwd. Bij enkele leerlingen waren de ouders gescheiden of woonden niet meer bij elkaar.

Het lager onderwijs (basisschool, LBO, VBO, MAVO/ VMBO) is voor 62% van de respondenten de hoogst voltooide opleiding (tabel 4). In 2006 was voor 29% van de totale Nederlandse bevolking het lager onderwijs het hoogst behaalde opleidingsniveau (Verweij, Sanderse & Van der Lucht, 2008). Het middelbaar onderwijs bestaat uit HAVO, atheneum/ gymnasium en MBO. Het Hoger Onderwijs is onderverdeeld in HBO en WO. In vergelijking met de Nederlandse bevolking (42%) hebben minder respondenten het middelbaar onderwijs met positief resultaat afgerond (26%). Ook hebben minder respondenten (7%) een diploma behaald binnen het hoger onderwijs ten opzichte van de Nederlandse bevolking (29%) (Verweij, Sanderse & Van der Lucht, 2008).

Tabel 3 Burgerlijke staat van de ouders

<i>Burgerlijke staat van de ouders (n = 126)</i>		
	n	%
Getrouwd	84	67
Samenwonend	10	8
Gescheiden	17	13
Alleenstaand	12	10
Anders	3	2

Tabel 4 Hoogst behaalde opleiding ouders

<i>Hoogst behaalde opleiding (n = 122)</i>		
	n	%
Lager onderwijs	75	62
Middelbaar onderwijs	32	26
Hoger onderwijs	9	7
Anders	6	5

In de vragenlijst is gevraagd naar de relatie tussen de respondent en de praktijkschoolleerling. Hierbij hoorden de antwoordmogelijkheden vader, moeder, voogd of 'anders' (bijvoorbeeld een pleegouder). Bij de sportdeelname door de vader of moeder blijkt 43% sportief actief te zijn en 57% niet sportief actief te zijn. Ook is gekeken naar de sportdeelname door de partners van de vader of moeder. Van de partners blijkt 29% te sporten en 51% sport niet. Daarnaast hebben 20% van de respondenten aangegeven geen partner te hebben of niet te weten of de partner sport.

Door 46% van de stellen (respondent en partner) wordt door beiden niet gesport, 22% van de stellen sport 'weinig' (minder dan 1 keer per maand tot 1 à 3 keer per maand) en 32% van de stellen sport 'veel' (minstens 1 keer per week).

Samenhang tussen verschillende variabelen (tabel 5)

Er is een significante relatie tussen de sportdeelname door een of beide ouders die sporten en de sportdeelname van de jongere ($\text{Chi}^2 = 5.32$; $\text{df} = 1$; $p < .05$). Er is geen significante relatie gevonden tussen het opleidingsniveau van de ouder en de sportdeelname van de praktijkschoolleerling. Een significant verband is gevonden tussen de sportdeelname van een praktijkschoolleerling en de waarde die door de leerling wordt gehecht aan de mening van de ouder(s) over sportdeelname ($\text{Chi}^2 = 25.40$; $\text{df} = 2$; $p < .05$).

De ouder kan de sportdeelname van een kind steunen doormiddel van halen en wegbrengen naar trainingen en het kijken naar wedstrijden. Een significante samenhang is gevonden tussen deze vorm van steun van de ouder aan de praktijkschoolleerling en de sportdeelname door de leerling ($\text{Chi}^2 = 12.88$; $\text{df} = 2$; $p < .05$). Ook is er een significant verband gevonden tussen de waarde die de ouder hecht aan de sportdeelname van het kind van invloed op de sportdeelname van het kind ($\text{Chi}^2 = 23.17$; $\text{df} = 1$; $p < .05$).

Tabel 5 De invloed van de sportdeelname ouder(s), opleidingsniveau ouder, mening/steun/ waarde ouder hecht aan sportdeelname kind

	Kind sport (n= 77) %	Kind sport niet (n= 56) %	Pearson Chi- Square (Chi ²)
Eén of beide ouders sporten			.02*
Niet (n= 52)	48	52	
Wel (n = 62)	69	31	
Opleidingsniveau van de ouder			.16
laag (n= 69)	61	39	
middelbaar (n=26)	50	50	
hoog (n = 8)	88	12	
Belang kind hecht aan mening ouder			.01*
Weinig (n = 18)	17	83	
Niet veel/ niet weinig belang (n = 30)	47	53	
Veel (n = 52)	81	19	
Steun van ouder bij sportdeelname			.01*
Weinig steun (n = 8)	13	87	
Niet veel/ niet weinig steun (n = 18)	67	33	
Veel steun (n = 68)	75	25	
Waarde ouder hecht aan sportdeelname kind			.01*
Hecht waarde (n = 100)	68	32	
Maakt niet uit/ Hecht geen waarde (n = 17)	6	94	

Noot. *P < 0.05

De interviews

De afgenomen interviews worden besproken aan de hand van de begrippen attitude, sociale omgeving en eigen effectiviteit uit het ASE- model. Ook is het begrip structurele integratie meegenomen bij de interviews.

Als eerste zal aandacht besteed worden aan het begrip attitude. Bij attitude gaat het om hoe de leerling tegen sport aan kijkt, welke sportervaringen de leerling heeft en welke kennis de leerling heeft over sporten in relatie tot gezondheid. Aan de hand van het begrip structurele integratie wordt gekeken met welke personen de praktijkschoolleerlingen sporten. Vervolgens wordt bij sociale omgeving gekeken naar de invloed die de omgeving heeft op sportgedrag door de praktijkschoolleerling en in hoeverre de omgeving sportief actief is. Bij de eigen effectiviteit wordt gekeken hoe de praktijkschoolleerling zichzelf inschat op het gebied van sportvaardigheden en hoe dat zich verhoudt tot de visie van de gymdocent en tot de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Competentie en Acceptatie (Rossum, 1990).

Attitude

Een positieve attitude ten opzichte van sporten leidt niet automatisch tot meer bewegen en sporten (Elling & Klerken, 2002). Praktijkschoolleerlingen met een positieve attitude ten opzichte van sporten zullen wel eerder sporten dan praktijkschoolleerlingen met een negatieve attitude. Er wordt gekeken welke gedachten het begrip ‘sporten’ oproept, welke sportervaringen de leerling heeft en de kennis die de praktijkschoolleerling heeft over de relatie tussen sporten en gezondheid. Ook wordt gekeken naar hoe de leerling het sociale aspect binnen de sport beoordeelt. Zoals het maken van vriendschappen door sport en gezelligheid bij het sporten. De toegankelijkheid van de sportmogelijkheden wordt onderzocht aan de hand de kennis die de leerling heeft over de sportcontributie en over sportverenigingen in de buurt.

De meeste jongeren dachten bij het begrip ‘sporten’ als eerste aan een bepaalde vorm van sport (voetbal, basketbal, paardrijden) en enkele leerlingen aan de functies die sport kan hebben. Zoals het voorkomen van dik worden en krijgen van meer energie. Aan de jongeren die geen functies van sporten opnoemden, is vervolgens gevraagd of zij iets konden vertellen over de relatie tussen sporten en gezondheid. Het merendeel van de jongeren kon deze relatie niet beschrijven. Wanneer de vraag meer concreet werd gesteld (het vragen naar specifieke verbanden tussen sporten en het lichaam; bijvoorbeeld de relatie tussen sporten en conditie) konden de meeste jongeren de vraag wel beantwoorden.

“Het is goed voor je conditie en als je niks doet wordt je alleen maar heel dik. Dan doe je helemaal niks... alleen maar met een zak chips op de bank zitten.” (meisje, sport, 15 jaar)

“Je krijgt door sporten meer energie en je moet goed eten... gezond eten, niet teveel snoepen.” (jongen, sport niet, 15 jaar)

Enkele leerlingen hebben wel enige kennis over sporten en gezondheid, maar hebben problemen om dit te verwoorden.

“Ja... ik heb ook gehoord dat als je niet sport je botten niet goed zijn ofzo. Dat je dan vastloopt ofzo” (meisje, sport niet, 14 jaar)

Door sporten word je dunner of langer... of... weet ik veel” (meisje, sport niet, 13 jaar).

Het merendeel van de niet- sportende praktijkschoolleerlingen geeft aan niet te willen gaan sporten. De bereidheid om te gaan sporten bij jongeren zonder een beperking is relatief hoog (Elling & Klerken, 2002). Redenen die door de geïnterviewde praktijkschoolleerlingen worden aangedragen om niet sportief actief te zijn, hangen vaak samen met eerder opgedane sportervaringen. De sportervaringen van de praktijkschoolleerlingen variëren sterk. Door het plaatsvinden van ongelukken tijdens het sporten hebben enkele leerlingen nare ervaringen opgedaan met deze vorm van vrijetijdsbesteding. Zo is er een leerling die tijdens het sporten haar pols kneusde, een leerling is van het paard afgevallen en een leerling heeft “een klap op zijn hoofd gehad”. Ook zijn er twee leerlingen die aangegeven weggepest te zijn bij reguliere sportverenigingen en dat was voor een van hen de reden om te stoppen met het beoefenen van die vorm van sport.

“(I: ben je ook wel eens gepest tijdens de zwemles?) Ja.. door een meisje. Die heeft mij in het water geduwd en toen kon ik nog helemaal niet goed zwemmen. Ik kon toen maar net op tijd de kant vastpakken.” (meisje, sport, 14 jaar)

Ook worden redenen als ‘geen zin meer hebben om te sporten’ en negatieve ervaringen met sportdocent aangegeven om niet te sporten. Door geldgebrek is het voor twee leerlingen niet mogelijk om te sporten, doordat de contributiekosten te hoog zijn.

Het merendeel van de leerlingen geen nare ervaringen opgedaan tijdens het sporten en enkele leerlingen geven aan alleen positieve ervaringen opgedaan te hebben bij het sporten.

“Eerst was ik met tai boksen bang maar nu heb ik geleerd terug te slaan en mijzelf te beschermen.” (jongen, sport, 12 jaar)

Jongeren zonder een beperking ontmoeten hun vrienden voornamelijk op school, maar ook binnen het georganiseerde vrijetijdsaanbod (zoals de sportclub) of binnen het commerciële uitgaansleven (Sinnaeve, van Nuffel & Schillemans, 2004). Zowel bij jongeren met en zonder een beperking is het maken van vrienden een motivatie om te gaan sporten (Kooiker & van Campen, 2006). De meeste praktijkschoolleerlingen, evenveel sporters als niet- sporters, zijn van mening dat vrienden gemaakt kunnen worden door sport.

“Vrienden krijg je sowieso door sport. Door turnen heb ik veel meer vrienden gekregen want je zit in een groep, net als bij voetbal.” (meisje, sport, 15 jaar)

Alleen een aantal jongens, zowel sporters als niet- sporters, geven aan dat er geen verschil is tussen het sluiten van vriendschappen op school en bij het sporten. Twee geïnterviewde niet-sportende praktijkschoolleerlingen geven aan geen vrienden te hebben en denken door het sporten ook geen vrienden te maken.

Wanneer sport en bewegen voor jongeren zonder een beperking ervaren worden als een plezierige activiteit, dan is de kans het grootst dat zij sportief actief blijven (Elling & Klerken, 2002). Gezelligheid wordt door zowel de sportende als de niet- sportende praktijkschoolleerlingen over het algemeen gezien als een essentieel onderdeel bij het sporten. Eén leerling geeft aan dat sporten voor haar niet gezellig is, maar kan deze mening niet beargumenteren.

Voor het sporten moet ook vaak contributie betaald worden. Het merendeel van de leerlingen begrijpt ook waarvoor (sport)contributie dient en vindt het logisch dat dit betaald moet worden. De leerlingen zijn wel afhankelijk van de ouders die de contributie betalen. Bij enkele leerlingen is er onbegrip over de contributie en zij snappen niet goed waarom betaald moeten worden voor het sporten. Het merendeel van de leerlingen, zowel sporters als niet- sporters, geven aan dat er sportverenigingen en/of fitnesscentra in de buurt zijn waar gesport kan worden. Ook jongeren zonder een beperking weten waarvoor de sportcontributie dient en weten een sportvereniging in de nabije omgeving. Bij jongeren met een verstandelijk beperking zal de kennis hierover afhankelijk zijn van de ernst van de verstandelijke beperking.

Structurele integratie

Bij structurele integratie wordt gekeken met wie de praktijkschoolleerlingen sporten. Zo kan er een individuele sport beoefend worden, maar kan er ook gesport worden met andere praktijkschoolleerlingen. Ook is het mogelijk dat de praktijkschoolleerlingen sporten met jongeren zonder een beperking of met familieleden.

Het merendeel van de leerlingen geeft aan dat het voor hen niet uitmaakt met wie zij sporten. Drie leerlingen hebben een voorkeur voor het sporten met leerlingen van het praktijkonderwijs, omdat ze hopen dan al enkele teamgenoten te kennen. Daarnaast zijn er ook drie leerlingen die aangeven liever te sporten met jongeren die niet deelnemen aan het praktijkonderwijs. Zo geeft een leerling aan ver bij school vandaan te wonen, waardoor sporten met andere praktijkschoolleerlingen onpraktisch is. Daarnaast worden redenen genoemd als het liever sporten met een eigen vriendinnengroep of met leerlingen van het VMBO.

“Ik sport liever met kinderen van het VMBO...(I:hoe komt dat?) omdat die aardiger zijn, hier [de praktijkschool] zijn ze niet allemaal aardig.” (meisje, sport niet, 14 jaar)

De ervaringen met teamsporten zijn positief. Een leerling geeft wel aan dat het sporten met andere kinderen even wennen was.

De sociale omgeving

De sociale omgeving kan van invloed zijn op de sportdeelname van de praktijkschoolleerlingen. De sociale omgeving van de praktijkschoolleerlingen zijn afgebakend tot broers/zussen, ouders en vrienden.

Gekeken wordt hoe de sociale omgeving de leerling probeert aan te zetten tot sporten, in welke mate de sociale omgeving sportief actief is, wat voor een rol sport heeft binnen het gezinsleven. Ook wordt gevraagd naar de manier waarop de leerlingen in aanraking zijn gekomen met sporten en of de sociale omgeving bereid is tijd te investeren in de sportdeelname door de leerling.

Bijna alle niet- sportende leerlingen worden door hun ouders aangemoedigd om te gaan sporten. De meeste ouders stimuleren hun kinderen op een passieve manier, zoals het maken van opmerkingen. Bij twee leerlingen wordt door de moeder voorgesteld om samen te gaan sporten.

“Mijn ouders zeggen best vaak dat ik stevig ben.....Als ik dan met een koekje op de bank zit dan zeggen ze ‘je wordt veel te dik’. Mijn ouders vinden het wel belangrijk dat ik sport. Mijn vader is helemaal Aikido gek... hij wil graag dat ik weer terug kom bij Aikido, maar ik vind dat zelf niet zo leuk. Nu ik weer ga fitnesssen vinden ze het wel goed.” (meisje, sport niet, 15 jaar)

“Ze [de ouders] vinden het...uuh... ze vragen wel van ‘sport je wel op school’. “Mijn moeder zei al wel ‘dan gaan we toch samen op fitness’ ofzo.” (meisje, sport niet, 15 jaar).

Bij één leerling zijn het niet de ouders die probeerden haar aan te zetten tot sporten, maar een buitenstaander. Ook zijn er leerlingen die zelf graag wilden sporten.

“ Ik zat samen met mijn nichtje op school en daar was een dansjuffrouw en die vroeg of wij wilden dansen en zo is het begonnen.” (meisje, sport niet, 15 jaar)

De leerlingen die niet sporten geven aan geen opmerkingen van vrienden te krijgen over het feit dat ze niet sporten. Bij een leerling is er een zus die vindt dat de leerling moet gaan sporten, terwijl de rest van de leerlingen aangeeft hierover geen commentaar te krijgen van broer(s) of zus(sen).

Alle geïnterviewde leerlingen geven aan dat de ouders sportdeelname belangrijk vinden. Van de leerlingen die sporten, geeft de helft aan dat de ouders ook sporten. Bij de leerlingen die niet- sporten, sport ook de helft van de ouders. Daarnaast zijn er vijf leerlingen, waarvan 3 niet-sporters en 2 sporters, die een sportende broer of zus hebben.

De meeste praktijkschoolleerlingen hebben een of meerdere sportende vrienden. De invloed die de sociale omgeving heeft op sportdeelname wordt door de praktijkschoolleerlingen verschillend ervaren. Sommige leerlingen, twee sporters en twee niet- sporters, zijn van mening dat de eigen wil het belangrijkste is bij sportdeelname. Andere leerlingen, voornamelijk niet-sporters, geven aan dat vrienden meer invloed hebben op de sportdeelname dan ouders. Ook ouders hebben invloed op het sportgedrag volgens enkele geïnterviewde leerlingen, maar wel in mindere mate dan vrienden. Enkele leerlingen geven aan dat er geen verschil is tussen de mate van invloed die ouders en vrienden hebben op de sportdeelname. Sommige ouders blijken hun kind te verbieden bepaalde sporten te beoefenen.

“Ik zou wel willen rugby-en maar het mag niet (I: van wie mag dat niet?). Van mijn ouders, die vinden het te gevaarlijk (I: en zijn er nog meer sporten die je wel zou willen doen?) Ja..honkbal (I: en mag dat wel van jouw ouders?) Eigenlijk niet...ze vinden het te gevaarlijk met die bal” (jongen, sport niet, 15 jaar)

Terwijl de ouders van een leerling bepalen welke sporten door hem beoefend mogen worden, geeft hij aan dat zijn vrienden meer invloed hebben op zijn sportgedrag.

“Soms hebben we het wel eens over sporten. Maar ik mag niet alles. Ik wilde boksen maar dat mag niet, dat vinden ze vies....zo'n pakje, dat vinden ze vies.” (jongen, sport, 15 jaar)

Vrienden en ouders blijken tijd te steken in de sportdeelname van de praktijkschoolleerling. Zo komen ouders en vrienden kijken bij trainingen of wedstrijden en is halen en brengen naar de sportclub vaak geen probleem. Ook komen de leerlingen in aanraking met een bepaalde sport door de omgeving. Enkele leerlingen gaven aan dat zij een sport op televisie gezien hebben en deze toen wilden gaan beoefenen. Ook zijn er leerlingen die door familie of vrienden een bepaalde sport zijn gaan beoefenen. Ook jongeren zonder een beperking komen op deze wijze in aanraking met verschillende sporten.

“Mijn heeft oom heeft twee paarden en toen ging ik vroeger toen ik klein was heel vaak mee naar mijn oom. Ging ik heel vaak met het paardje spelen. Toen ik wat groter was

mocht ik wel eens op het paard rijden. Later ben ik met een vriendin mee geweest naar de manege waar zij paard reed. Maar zij rijdt daar nu niet meer. Het was daar heel gezellig en toen reden we ook nog met zes mensen.” (meisje, sport, 13 jaar)

Eigen effectiviteit

Bij de eigen effectiviteit gaat het om een inschatting van de eigen (sport)vaardigheden. Bij eigen effectiviteit is gekeken hoe de inzet bij de gymlessen is, opmerkingen die leerlingen van de docent hebben gekregen en hoe de leerlingen zichzelf in schatten op de sport- items van de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Motorische Competentie. Ook wordt gekeken of de leerlingen realistische streefdoelen hebben.

Vier niet- sportende en een sportende leerling geven aan de gymlessen niet leuk te vinden en een lage inzet te tonen bij de gymlessen. De reden daarvoor zijn de ‘saaie’ sportactiviteiten die moeten worden uitgevoerd tijdens de les.

“Ik doe niet goed mee en ik wandel alleen maar. Net nog ook. Ik zucht alleen maar. Ik doe niks.”(meisje, sport niet, 13 jaar)

“(I: hoe vind jij dat je het doet bij de gym) Meestal doe ik niet echt mee (I: wat doe je dan?) Dan hang ik een beetje rond (I: en waarom doe je niet actief mee?) We doen vaak dezelfde dingen (I: en dat vind je niet leuk?) Ja.” (meisje, sport, 16 jaar)

Een sportende leerling en een niet sportende leerling geven aan dat zij de gymlessen leuker beginnen te vinden en dat hun sportvaardigheden vooruit gegaan zijn.

“(I= hoe vind jij dat je het doet met de gymlessen?) Steeds beter. Ik vond er vroeger helemaal niks aan. Ik had op mijn oude school altijd extra gym, want daarvoor kon ik echt helemaal niks. Dan had ik altijd blauwe plekken als ik thuis kwam en nu gaat het steeds beter (I: waaraan merk je dat het steeds beter gaat?) We doen steeds spelletjes en dan gaan we aan onze reactie werken en mijn reactie wordt steeds sneller. Het gaat steeds sneller en sneller”(meisje, sport, 13 jaar).

Drie leerlingen, twee niet- sporters en een sporter, geven aan dat hun inzet bij gym wisselvallig is en dat de inzet afhankelijk is van de sportactiviteiten die moeten worden uitgevoerd tijdens de les. Zes leerlingen, waarvan 3 sporters en 3- niet sporters, geven aan goede inzet te tonen gedurende

de gymles. Tijdens de gymles krijgen leerlingen opmerkingen van de docent. Een aantal leerlingen geeft aan complimentjes te krijgen van de docent. Eén leerling geeft aan geen complimentjes te krijgen van de docent en ook zijn er leerlingen die corrigerende opmerkingen van de docent krijgen.

“Ze [de docent] zegt wel eens, je hebt goed je best gedaan vandaag. Let even op dit of je deed dat even niet goed. Corrigerende dingen enzo.” (meisje, sport niet, 15 jaar)

“Ik ben meestal druk met de gymlessen... meestal heb ik teveel energie en dan krijg ik waarschuwingen. Soms moet ik dan na de les langs komen.” (jongen, sport niet, 15 jaar)

Het merendeel van de leerlingen is tevreden over de eigen sportvaardigheden. Sommige leerlingen vinden dat zij in meerdere sporten niet zo goed zijn of dat de sportvaardigheden wisselend zijn. Aan de hand van de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Motorische Competentie maken de leerlingen een inschatting van hun sportvaardigheden. De sportvaardigheden van de leerlingen worden ook beoordeeld door de docent. De inschatting van de meeste leerlingen over hun eigen sportvaardigheden komt overeen met de inschatting van de docent. Andere leerlingen schatten zichzelf lager in op sportvaardigheden dan de docent en sommige leerlingen overschatten hun eigen vaardigheden volgens de docent. Zo is er een leerling die op de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Motorische Competentie aangeeft overal goed in te zijn, zelfs in sportactiviteiten die ze nog nooit heeft gedaan. De docent gaf over deze leerling aan:

“Ze scoort ver onder het gemiddelde. Ze zit motorisch niet goed in elkaar... ze heeft er de aanleg niet voor en ze doet haar best ook niet (I: de leerling gaf zelf aan bijna overal goed in te zijn)... Dat is niet waar.” (sportdocent van een praktijkschool)

Ook is er een leerling die zichzelf op bijna de helft van de items van de Platenschaal voor Zelf Waargenomen Motorische Competentie als slecht beoordeelt. Daarbij geeft ze aan

“(I: wordt je vaak bij gym snel gekozen?) Nee meestal als laatste...(I: hoe vind je dat?) niet zo leuk, maar ik begrijp het wel. Ik zou ook iemand kiezen die juist wel goed is.” (meisje, sport, 14 jaar)

De docent bevestigt haar matige sportvaardigheden *“het is mijn inziens een meisje dat gedurende de basisschoolleeftijd wel iets van MRT [Motorisch Remedial Teaching] zou mogen hebben. Zij heeft volgens mij privé weinig sportervaring opgedaan. Hoewel ik merk dat ze de afgelopen twee jaar erg vooruit is gegaan. Met name door haar matige vaardigheden merk ik dat de gymles wel snel een bedreiging is voor haar.”* (sportdocent van een praktijkschool).

Uit de interviews met de docenten komt naar voren dat de leerlingen gemiddeld scoren met gym. Enkele leerlingen zijn erg goed in sport en andere leerlingen matig tot slecht. Uit de gesprekken met de docenten komt naar voren dat het gedrag van sommige leerlingen hun sportvaardigheden negatief beïnvloed. Dit kan zowel negatief als teruggetrokken gedrag zijn.

“Hij [een leerling] is echt een bewegingstalent. Hij doet aan turnen en trampoline springen. Het is wel een jongen die met zijn attitude een dikke onvoldoende scoort. Hij kan alles en is echt een fantastisch sportman, maar het kan ook een vervelend draakje zijn (...) Het is moeilijk om voor hem de gymles uitdagend te maken (..) (I: hij gaf aan slecht in slagbal te zijn) Hij kan dat wel, maar als hem iets niet lukt dan kan hij zijn kop laten hangen... maar als hij echt wil...” (sportdocent van een praktijkschool)

Sommige leerlingen hebben ook toekomstdromen als ze aan sporten denken. Eén leerling denkt dat het niet lukt om haar droom, marathons lopen, te verwezenlijken door blessures. De andere leerlingen denken dat het lukt om een topturnster, topruiter of speler van het Nationaal Team van Turkije te worden. Terwijl deze dromen niet realistisch zijn denken de jongeren wel dat zij hun dromen kunnen verwezenlijken. Wel hebben de jongeren een goed beeld van wat nodig is om het niveau van topsporter te bereiken.

“ Ja, ik wil later top springruiter worden (I: denk je dat het ook gaat lukken?) Dat ligt eraan (I: waar ligt dat aan?) Dan moet ik eerst school afmaken en een diploma halen. En daarna een baan zoeken en veel geld sparen om een eigen paard te kopen. Dan moet ik daarna elke dag vroeg opstaan om paard te gaan rijden. Ook moet ik een stal regelen want wij hebben een kleine achtertuin en daar kan het paard niet staan (I: als het je dus meezit dan zou het moeten lukken?) Ja. ” (meisje, sport, 13 jaar)

Discussie

De sportdeelname door praktijkschoolleerlingen staat in dit onderzoek centraal. Bij deze specifieke doelgroep ontbreken zowel concrete cijfers over de sportparticipatie als zicht in de stimulansen en belemmeringen die worden ervaren. Voor dit onderzoek zijn 134 vragenlijsten door de ouders van de leerlingen ingevuld en zestien leerlingen geïnterviewd.

De bevinding op de hoofdvraag van dit onderzoek, in hoeverre zijn praktijkschoolleerlingen sportief actief, is dat weinig praktijkschoolleerlingen deelnemen aan sportactiviteiten. Terwijl door 86% van de jongeren zonder een beperking wordt gesport in brede zin (verenigingsverband, op straat/ bij het wijkgebouw of met sportdagen/ sportinstuif) (Kooijker & Van Campen, 2006), sport maar 56% van de praktijkschoolleerlingen. De kloof tussen het aantal jongeren zonder een beperking en praktijkschoolleerlingen is bij sportdeelname in verenigingsverband minder groot, maar nog steeds aanwezig. Zo sport 41% van de praktijkschoolleerlingen bij een vereniging, tegenover 59% van de jongeren zonder een beperking (Kooiker & van Campen, 2006). Juist voor deze groep leerlingen is sportdeelname belangrijk, omdat jongeren met een verstandelijke beperking blijken vaker te maken hebben met overgewicht dan jongeren zonder een verstandelijke beperking (Frey en Chow, 2006).

Uit de kwalitatieve data komt naar voren dat meerdere leerlingen negatieve ervaringen met sporten hebben opgedaan. Deze negatieve ervaringen variëren van blessures, problemen met de sportdocent en pestervaringen. Mogelijk zijn meer leerlingen gepest tijdens het sporten dan in dit onderzoek naar voren komt, maar hebben sommige leerlingen vanwege schaamte dit niet durven toe te geven. De slachtoffers uit dit onderzoek waren sportief actief bij een reguliere vereniging. De betekenis die wordt gegeven wordt aan sportdeelname is van invloed op de sportparticipatie (De Vries et al., 2005a). Positieve beeldvorming over sportdeelname wordt voornamelijk gerealiseerd door plezierige ervaringen tijdens het sporten. Negatieve sportervaringen leiden tot een negatieve beeldvorming en zijn een belemmering voor sportdeelname. Mogelijk houden de negatieve ervaringen van de praktijkschoolleerlingen verband met de lage sportbereidheid van de leerlingen. De leerlingen die niet sporten, blijken ook niet gemotiveerd te zijn om te gaan sporten. Dit in tegenstelling van niet sportende 'gezonde' jongeren die wel aangeven wel te willen gaan sporten (Elling & Klerken, 2002). De lessen lichamelijke opvoeding hebben als doel jongeren te stimuleren lichamelijk actief te worden (Koka & Hein, 2002; Stegeman, 2005). Het lijkt erop dat dit doel niet wordt gehaald op praktijkscholen, wanneer wordt gekeken naar de lage inzet van de leerlingen. Onderzocht moet daarom worden hoe jongeren gestimuleerd kunnen worden actief deel te nemen aan de gymlessen en naar welke activiteiten hun interesse uitgaat. Hierdoor kunnen zij (meer) positieve ervaringen opdoen met sporten, wat kan leiden tot een positiever beeldvorming en een hogere sportdeelname door deze doelgroep.

De bevindingen op de vraag, welke stimulansen en belemmeringen ervaren jongeren bij sportdeelname, leveren geen eenduidig antwoord op. In het theoretisch kader wordt beschreven dat de sportdeelname door een of beide ouders de sportdeelname door praktijkschoolleerlingen positief beïnvloedt (Breedveld & Tiessen- Raaphorst, 2006). Hoewel de kwantitatieve data wijst op een significante relatie tussen de sportdeelname door ouder en kind, kan niet gesteld worden dat er een causaal verband is tussen deze variabelen. Zo kan het zijn dat doordat de leerling is gaan sporten, de ouders ook zijn gaan sporten.

Wel kan gesteld worden dat de mate van steun (zoals het halen en brengen naar de sportclub) die ouders van praktijkschoolleerlingen geven, een stimulerende factor voor sportdeelname is. Naast een aangetoond significant verband tussen de variabelen, komt dit ook naar voren in het kwalitatieve onderzoeksgedeelte. De sportende leerlingen geven aan zich gesteund te voelen door ouders en vrienden. Voor het opleidingsniveau van de ouder is geen significant verband gevonden. Toch kan niet de conclusie getrokken worden dat sportdeelname door praktijkschoolleerlingen niet wordt beïnvloed door het opleidingsniveau van de ouder. Het aantal respondenten in het kwantitatieve onderzoeksgedeelte is beperkt gebleven, ondanks de goede respons. Bij een hogere respons was mogelijk wel een significant resultaat geboekt. Ten slotte is er tegenstrijdigheid gevonden tussen het kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksgedeelte naar het belang dat een praktijkschoolleerling hecht aan de mening van de ouder over sportdeelname en de sportdeelname door de leerling. Uit het kwantitatieve gedeelte komt een significant verband naar voren, terwijl uit de kwalitatieve data blijkt dat de praktijkschoolleerlingen meer waarde hechten aan de mening die vrienden hebben over sportdeelname dan de mening van de ouders. Het kan komen dat niet alle leerlingen zich bewust zijn van de invloed die ouders hebben op de sportdeelname. Zo zijn er leerlingen die aangeven dat vrienden meer invloed hebben, terwijl de ouders bepaald hebben dat enkele sporten niet beoefend mogen worden. Het kan daarnaast zijn dat de ouders de waarde die hun kind hecht aan hun mening verkeerd inschatten.

Vergeleken met eerder verrichte studies zijn er enkele overeenkomsten en enkele discrepanties met eerder uitgevoerde studies. Zowel het vooronderzoek (zie voetnoot 1) en de studies Van den Berg (2007) en VWS (2007) stellen dat de het aantal sportende jongeren met een beperking lager is dan het aantal sportende 'gezonde' jongeren. Terwijl meisjes uit minderheidsgroepen vaak minder sporten dan autochtone meisjes (Elling & Klerken, 2002), is binnen dit onderzoek geen onderscheid gemaakt op etniciteit. Zo is van een school met een hoog percentage allochtone leerlingen is 35% van de vragenlijsten afkomstig. Vervolgonderzoek zou daarom onderscheid moeten maken op etniciteit, aangezien dit van invloed kan zijn op de sportactiviteit. Daarnaast kunnen allochtone leerlingen andere belemmeringen en stimulansen

ervaren dan autochtone leerlingen. Ook moet in vervolgonderzoek scholen uit andere provincies meegenomen worden, zodat de representativiteit van de steekproef verbeterd.

Dit onderzoek laat niet zien dat praktijkschoolleerlingen sportaccommodaties missen die aansluiten op hun sportvaardigheden, zoals dat gesteld is in het vooronderzoek (zie voetnoot 1). Uit de kwantitatieve data blijkt dat het merendeel van de jongeren sport bij een reguliere vereniging. Ook het kwalitatieve onderzoek wijst erop dat de meeste jongeren geen voorkeur hebben voor een specifieke (regulier of categoriaal) vereniging. Dit bevestigt het onderzoek van De Vries et al. (2005b). Hierbij dient opgemerkt te worden dat de praktijkschoolleerlingen liever niet als 'anders' gezien worden, waardoor zij minder snel zullen aangeven behoefte te hebben aan sportaccommodaties die zijn afgestemd op hun vaardigheden. Daarom is het voor volgend onderzoek belangrijk om aan bestaande sportverenigingen te vragen of zij van mening zijn dat praktijkschoolleerlingen aansluiting vinden bij de reguliere verenigingen. Ook moet aan de leerlingen gevraagd worden of zij eerder lid zouden worden van een sportvereniging voor praktijkschoolleerlingen dan van een reguliere of categoriale vereniging. Zodoende kan gekeken worden of er draagvlak is voor sportaccommodaties die alleen bestemd zijn voor praktijkschoolleerlingen. Ook moet gekeken worden of de leerlingen die aangeven gepest te zijn reguliere vereniging, gepest zijn vanwege hun licht verstandelijke beperking. Wanneer dat het geval is en de leerling geeft toch de voorkeur aan sporten bij een reguliere vereniging, moet een sportvereniging verplicht worden om zich in te gaan zetten om structurele integratie te bewerkstelligen. Sociale uitsluiting van deze groep leerlingen moet worden voorkomen.

Uit dit onderzoek komt niet naar voren dat jongeren met ouders met een lager opleidingsniveau, minder sporten dan jongeren met ouders die hoger opgeleid zijn (Berkers, Borms & Golen, 2001; Breedveld & Tiessen- Raaphorst, 2006). Geen reden kan geven worden waarom het opleidingsniveau van de ouder bij praktijkschoolleerlingen niet van invloed is op de sportdeelname. Een lager opleidingsniveau hangt vaak samen met een lager economisch kapitaal. Het economisch kapitaal kan een rol spelen bij het sportgedrag. Eerder verrichte onderzoeken hebben laten zien dat de kosten die gerelateerd zijn aan sporten een belemmering kunnen vormen om deel te nemen aan sportactiviteiten (Breedveld & Tiessen- Raaphorst, 2006; Kremers, 2007; Kremers et al., 2005). Het gemiddelde opleidingsniveau van de ouders uit dit onderzoek ligt beduidend lager dan het gemiddelde opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking. Daarnaast wordt in het kwalitatieve onderzoeksgedeelte door enkele leerlingen aangegeven dat het betalen van de contributie een probleem is. Sporten is voor hen niet mogelijk. Het kan zijn dat dit probleem voor meer leerlingen geldt, maar dat dit bijvoorbeeld vanwege schaamte niet door de leerlingen is verteld. In het kwantitatieve onderzoeksgedeelte is aan de ouders niet gevraagd of de

hoogte van de sportcontributie een reden is om het kind niet te laten sporten. Dit zou in vervolg onderzoek onderzocht moeten worden.

Bij dit onderzoek is gebruik gemaakt van zowel een kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethode, waardoor meerdere invalshoeken verkregen worden. Voor aanvang van het onderzoek een vooronderzoek gehouden om een goed beeld te kunnen creëren van de onderzoeksgroep. Het onderzoek is vernieuwend, doordat praktijkschoolleerlingen nauwelijks worden meegenomen in (wetenschappelijke) onderzoeken. Daarnaast is nog niet eerder is een sportdeelname onderzoek uitgevoerd dat zich specifiek op deze doelgroep richt. Door het in kaart brengen van de sportdeelname door praktijkschoolleerlingen en te kijken naar de stimulansen en belemmeringen die zij ondervinden bij sportdeelname is het mogelijk om interventies voor deze doelgroep op te stellen. Dit onderzoek kan er mogelijk voor zorgen dat meer aandacht aan deze groep jongeren wordt besteed en dat zij vaker worden meegenomen bij (wetenschappelijke) onderzoeken. Desondanks kent dit onderzoek ook enkele beperkingen. Bij het kwantitatieve onderzoeksgedeelte is gebruik gemaakt van een korte vragenlijst. Hierdoor was het niet mogelijk om met verschillende vragen hetzelfde te meten, zodat niet de statistische betrouwbaarheid (Cronbach's alpha) van de vragenlijst vastgesteld kan worden. Ook zou vervolg onderzoek aandacht moeten besteden aan het model van sociale uitsluiting, zodat gekeken kan worden of draagvlak bestaan voor speciale sportverenigingen voor praktijkschoolleerlingen Tevens kunnen kanttekeningen geplaatst worden bij het ASE- model. Het model richt zich voornamelijk op de sociaal-cognitieve kant en minder op de emotionele factoren die ook het gedrag kunnen beïnvloeden. Hierdoor wordt geen rekening gehouden met gedragingen die automatisch worden vertoond (Brug, Assema & Lechner, 2007). In dit onderzoek zijn de psychologische variabelen uit het ASE- model niet meegenomen, vervolg onderzoek zou dit wel moeten doen. Mogelijke komen daar andere belemmeringen of stimulansen naar voren die van invloed zijn op de sportdeelname door praktijkschoolleerlingen.

Geconcludeerd kan worden dat meer aandacht besteed moet worden aan de sportparticipatie van praktijkschoolleerlingen. Naast dat aantal sportende praktijkschoolleerlingen achterblijft in vergelijking met het aantal sportende 'gezonde' leerlingen, is daarnaast de sportbereidheid laag. Wellicht kan de lage sportbereidheid samenhangen hebben met de negatieve beeldvorming die de leerlingen hebben over sporten. Ook moet meer aandacht besteed worden aan structurele integratie. Veel leerlingen sporten wel bij reguliere verenigingen, maar dit betekent niet dat zij daar ook volledig geaccepteerd worden. Daarnaast moet vervolg onderzoek zich richten op het causale verband tussen sportdeelname door de ouders en de sportdeelname door praktijkschoolleerlingen en op de invloed die de etniciteit van praktijkschoolleerlingen heeft op de sportdeelname.

Literatuurlijst

- Aarts, H., Paulussen, T. & Schaalma, H. (1997). Physical exercise habit: on the conceptualization and formation of habitual health behaviours. *Health Education Research*, 12, 1997.
- Baar, P., Beerepoot, G., Bostelen, C. van, Eck, N. van, Kalisvaart, H., Vermeulen, A., et al. (1989). Sportmodellen voor geestelijk gehandicapten. *Lichamelijke opvoeding*, 17, 809- 812.
- Baarda, D.B., Goede, de M.P.M., & Dijkum, C.J. (2007). *Basisboek statistiek met SPSS. Handleiding voor het verwerken en analyseren van en rapporteren over (onderzoeks)gegevens*. Groningen: Wolters- Noordhoff.
- Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de & Teunissen, J (2000). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Houten: Stenfert Kroese.
- Baken, W.C. (1997). *Sportbeoefening door mensen met een handicap. Een literatuurstudie*. Haarlem: De Vrieseborch.
- Berg, L., van den (2007). *Sport voor mensen met een beperking: aanbod en vraag in de gemeente Leiden en omstreken*. Bunnik: NebasNsg.
- Berkers, R.F.A., Borms, F.H., & Golen, A.J. (2001). *De bewegingsruimte van jongeren. Aanknopingspunten voor bewegingsbevordering in het ruimtelijk- recreatieve beleid*. Den Haag: Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum.
- Boeije, H. (2006). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom Onderwijs.
- Bourdeaudhuij, I. de, Philippaerts, R., Crombez, G., Matton, L., Wijndaele, K. & Balduck, A.L., et al. (2004). Stage of change for physical activity in a community sample of adolescents. *Health Education Research*, 20, 357- 366.
- Bowker, A. (2006). The relationship between sport participation and self- esteem during early adolescence. *Canadian journal of behavioural science*, 38, 214-229.
- Breedveld , K. (2003). Inleiding naar een rapportage sport. In K. Breedveld., R. Meulen & L. van der Harms (Red.) *Rapportage Sport 2003* (pp.8). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Breedveld, K. & Tiessen-Raaphorst, A. (2006) Beoefening. In K. Breedveld & A. Tiessen-Raaphorst (Red.) *Rapportage Sport 2006* (pp. 82-106). Den Haag : Sociaal Cultureel Planbureau.
- Breedveld, K. (2006) Verschillen in sportdeelname. In K. Breedveld & A. Tiessen-Raaphorst

- (Red.) *Rapportage Sport 2006* (pp. 299-321). Den Haag : Sociaal Cultureel Planbureau.
- Breedveldt, A. M. (2003). Overgewicht bij kinderen van Turkse en Marokkaanse afkomst. Een literatuurverkenning naar factoren die een rol spelen. *Epidemiologisch Bulletin*, 38, 26-36.
- Brug, J., Assema, P. van & Lechner, L. (2007). *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering. Een planmatige aanpak*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Coakley, J. (2004). *Sport in society: Issues and controversies*. London: McGraw-Hill.
- Buisman, A. (2004). Opvoeding in en door sport? *Pedagogiek*, 24, 310-323.
- Donnelly, P. & Coakley, J. (2002). The role of recreation in promoting social inclusion. *Perspectives on social inclusion. Working paper series*. 1-38.
- Centraal Bureau voor de Statistiek, (2007). *Aantal leerlingen in het voltijd voorgezet onderwijs*. Gevonden op 19 mei 2008 op, <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37545vol&D1=0&D2=2,112,148&D3=0&D4=0,5,10,15-16&HDR=T&STB=G1,G2,G3&VW=T>.
- Donnelly, P. & Coakley, J. (2002). The role of recreation in promoting social inclusion. *Perspectives on social inclusion. Working paper series*. 1-38.
- Dykens, M.E. & Cohen, D.J.(1996). Effects of Special Olympics International on social competence in persons with mental retardation. *Child and adolescent psychiatry*, 35, 223-229.
- Elling, A. (2004). We zijn vrienden in het veld. Grenzen aan sociale binding en verbroedering door sport. *Pedagogiek*, 24, 342- 360.
- Elling, A. & Claingbould, C. (2005). Mechanisms of inclusion and exclusion in the Dutch sports landscape: who can and wants to belong? *Sociology of Sport Journal*, 22, 498-515.
- Elling, A., & Klerken, J. (2002). *Sport en het bevorderen van een gezondere leefstijl onder (kansarme) jongeren*. Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Elling, A., & Knop, P. (1998). *Waarden en normen in de sport. Naar eigen wensen en mogelijkheden*. Arnhem: NOC* NSF.
- Elling, A., Knop, P. & Knoppers, A. (2001). The social integrative meaning of sport: a critical and comparative analysis of policy and practice in the Netherlands. *Sociology of Sport Journal*, 18, 414- 434.
- Faison- Hodge, J. & Porretta, D.L. (2004). Physical activity levels of students with mental retardation and students without disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 21, 139- 152.
- Frangala- Pinkham, M.A., Haley, S.M., Rabin, J., & Kharash, V.S. (2005). A fitness

- program for children with disabilities. *Psychical Therapy*, 85, 1182-1200.
- Frey, G., C. & Chow, B. (2006). Relationship between BMI, physical fitness, and motor skills in youth with mild intellectual disabilities. *International Journal of Obesity*, 30, 861-867.
- Gard, M. & Wright, J. (2005). *The obesity epidemic. Science, morality and ideology*. London: Routledge.
- Gray, P. (2002). *Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Gemert, G.H. & Minderaa, R.,B. (2000). *Zorg voor mensen met een verstandelijke handicap*. Assen: Van Gorcum.
- Gibbons, S.L. & Bushakra, F.B. (1989). Effects of Special Olympics participation on the perceived competence and social acceptance of mentally retarded children. *Adapted physical activity quarterly*, 6, 40-51.
- Hensel, E., Rose, J., Stenfert Kroese, B. & Banks- Smith, J. (2002). Subjective judgements of quality of life: a comparison study between people with intellectual disability and those without disability. *Journal of intellectual disability research*, 46, 95-107.
- Inspectie van het onderwijs (2006). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2004/2005*. Den Haag: Inspectie van het onderwijs.
- Kalmhout, J. van & Lucassen, J. (2007). *De verenigingsmonitor 2006*. Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Kersten, M. & Douma, J. (2001). *Instrumenten en methoden voor het bepalen van kwaliteit van bestaan*. Utrecht: Landelijk Kennisnetwerk Gehandicaptenzorg.
- Klerk, M. (2007). Sociale en maatschappelijke participatie. In M. Klerk (Red). *Meedoen met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2007* (pp. 111-138). Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau (SCP).
- Klerk, N. (1997). *De Platentest voor zelf- waargenomen competentie en sociale acceptatie bij kinderen met ceberale parese*. Universiteit Utrecht: Utrecht.
- Kloek, C. G., Lenthe, F.J. van, Nierop, P.W.M. van, Schrijvers, C.T.M., & Mackenbach, J.P. (2006). Stages of changes for moderetive- intensity physical activity in deprived neighborhoods. *Preventive Medicine*, 43, 325-331.
- Knop, P., & Elling, A. (2000). *Samenleving en sport. Gelijkeid van kansen en sport*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Koka, A., & Hein, V. (2002). Perceptions of teacher's feedback and learning environment as predictors of intrinsic motivation in physical education. *Psychology of Sport and Exercise*, 4, 333-346.
- Kooiker, S & Campen, C. van (2006) Vrijtijdsbesteding in S.E. Kooiker (Red.) *Jeugd met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2006* (pp. 104-111). Den Haag: Sociaal en

- Cultureel Planbureau.
- Kozub, F.M. & Porretta, D.L. (1998). Interscholastic coaches' attitudes toward integration of adolescents with disabilities. *Adapted physical activity quarterly*, 15, 328-344.
- Kremers, S. P.J. (2007). Wat beweegt de jeugd? *Lichamelijke Opvoeding*, 7, 8-11.
- Kremers, S.P.J., Bruijn G.J. de, Visscher, T.L.S, Mechelen, W. van, Vries, N.K. de & Brug, J. (2006). Environmental influences on energy balance- related behaviors: A dual-process view. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 3, 1-10.
- Kwekkeboom, R. (2004). *De waarde van maatschappelijke*. Breda: Avans Hogescholen.
- Lechner, L.M.P.H., & Vries,H.D, de (1995). Starting participation in an employee fitness program: attitudes, social influence and self- efficacy. *Preventive Medicine*, 24, 627-633.
- Martin, R. (2006). A real life- a real community: the empowerment and full participation of people with an intellectual disability in their community. *Journal of intellectual and developmental disability*, 31, 125-127.
- Mee (n.d.). *Indicaties praktijkonderwijs/ leerwegondersteunend onderwijs VMBO*. Gevonden op 13 maart 2008 op, http://www.mee-og.nl/index.php?id_pagina=19123.
- Mulier Instituut (2007). *Offerte onderzoek naar sportdeelname door mensen met een beperking*. In opdracht van NebasNsg. Den Bosch: Mulier Instituut.
- Mulier Instituut (2007). Richtlijnen Sport Onderzoek. Gevonden op 19 mei 2008 op, <http://www.mulierinstituut.nl/monitoring/rso>.
- Ntoumanis, N (2001). A self- determination approach to the understanding of motivation in physical education. *Brisch Journal of Educational Psychology*, 71, 225- 242.
- OCW (2004). *'De leerling geboeid als de school ontketend'*. Den Haag: OCW.
- OCW (2005). *'Kerncijfers' 2001- 2005*. Den Haag: OCW.
- Onyewadume, I.O. (2006). Fitness of black African early adolescents with and without mild mental retardation. *Adapted Physical Activity Quartely*, 23, 277-292.
- Rhodes, R.E. & Courneya, K.S. (2003). Modelling the theory of planned behaviour and past behaviour. *Psychology, Health & Medicine*, 8, 57-69.
- Rimmer, J.H., Rowlandm J.L. & Yamaki, K. (2007). Obesity and secondary conditions in adolescents with disabilities: addressing the needs of an underserved population. *Journal of Adolescent Health*, 41, 224-229.
- Scheerder, J., Pauwels, G., & VanReusel, B. (2004). Sport en inburgering. Een empirische analyse van de relatie tussen sportbeoefening en sociaal kapitaal. *Tijdschrift voor Sociologie*, 25, 417- 452.

- Scholtes, V., Vermeer, A. & Meek, G. (2002). Measuring perceived competence and social acceptance in children with cerebral palsy. *European Journal of Special Needs Education*, 17, 77-87.
- Schuurman, M. (2002). *Mensen met verstandelijke beperkingen in de samenleving. Een analyse van bestaande kennis en aanwijzingen voor praktijk en verdere kennisverwerving*. Utrecht: Landelijk KennisNetwerk Gehandicaptenzorg
- Sinnaeve, I., Van Nuffel, K., & Schillemans L. (2004). Jeugd en vrije tijd in Burssens, D., De Groof, S., Huysmans, H., Sinnaeve, I., Stevens, F., Van Nuffel, K., et al.(Eds.) *Jeugdonderzoek belicht. Voorlopig syntheserapport van wetenschappelijk onderzoek naar Vlaamse kinderen en jongeren (2000-2004)* (pp. 59-75). Onuitgegeven onderzoeksrapport: K.U.Leuven, VUB & UGent.
- Stegeman, H. (2005). *Naar elke dag sport en bewegen op school. Vraagstellingen voor een brede analyse*. Den Bosch : Mulier Instituut.
- Stevens, P. & Martin, N.(1999). Supporting individuals with intellectual disability and challenging behaviour in integrated work settings: an overview and a model for service provision. *Journal of intellectual disability research*, 43, 19-29.
- Tamboer, J. W.I & Steenbergen, J. (2004). Sportfilosofie. Budel:Uitgeverij Damon
- Tuinstra, J, Groothoff, J. W., Van den Heuvel, W. J. A. & Post, D. (1998). Socio-economic differences in health risk behavior in adolescence: Do they exist? *Social Science and Medicine*, 47, 67-74.
- Verplanken, B. & Melkevik, O. (2008). Predicting habit; the case of physical exercise. *Psychology of Sport and exercise*, 9, 15-26.
- VWS beleidsbrief (2007). 'De kracht van sport'. Den Haag: VWS.
- VWS nota (2001). *Sport zonder hindernissen. Beweegredenen voor mensen met een handicap*. Den Haag: VWS.
- VWS nota (2005). 'Tijd voor Sport, Bewegen, Meedoen, Presteren'. Den Haag: VWS.
- Verweij, A., Sanderse, C., & Lucht, F. van der. (2008). Wat is de huidige situatie? *Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid*. Bilthoven: RIVM.
- Vries, H. de, Dijkstra, M., & Kuhlman, P. (1988). Self- efficacy: the third factor besides attitude and subjective norm as a predictor of behavioural intentions. *Health Education Research*, 3, 273-282.
- Vries, S.I. de, Bakker, I., Overbeek, K. van, Boer, N.D., & Hopman- Rock, M. (2005a). *Kinderen in prioriteitswijken: lichamelijke (in)activiteit en overgewicht*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven

- Vries, S.I. de, Duijnhoven, M.J.M, van., Ooijendijk, W.T.M, & Hopman- Rock, M. (2005b). *Sport en bewegactiviteiten voor en door leerlingen uit het speciaal onderwijs*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Vries, S.I. de, Ooijendijk, W.T.M, Stiggelbout, M. & Hopman- Rock, M. (2005c). Clubextra. Effectevaluatie van een beweegprogramma voor kinderen met een motorische achterstand. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Vroom, M. (2004). *Communities in Beweging. Een aanpak die gericht is op het stimuleren van een actieve leefstijl voor specifieke groepen*. Arnhem: Drukkerij Gelderland.
- Wehnmeyer, M.L., & Metzler, C. A. (1995). How self- determined are people with mental retardation? The national consumer survey. *Mental Retardation*, 33, 111-119.
- Wendel- Vos, G.C.W, Ooijendijk, W.T.M., Baal, P.H.M., Storm, I., Vijgen, S.M.C. & Jans, M. (2005). *Kosteneffectiviteit en gezondheidswinst van behalen beleidsdoelen bewegen en overgewicht. Onderbouwing Nationaal Actieplan Sport en Bewegen*. Bilthoven: RIVM.
- Woude, L.H.V. van der (red.) (2001). *Sport voor mensen met een beperking. (Serie: Lichamelijke Opvoeding & Sport)*. Houtem/ Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.

Bijlage 1

Praktijkscholen

Dit onderzoek zal zich richten op jongeren die deelnemen aan het praktijkonderwijs. Het voorgezet onderwijs in Nederland is opgebouwd uit het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voorgezet onderwijs (havo), het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en het praktijkonderwijs (pro) (OCW, 2005). Het praktijkonderwijs is voor leerlingen met een licht verstandelijke beperking waarvan wordt verwacht dat het behalen van het vmbo-diploma niet binnen hun mogelijkheden ligt (Kooiker & van Campen, 2006; de Vries, Duijnhoven, Ooijendijk, Hopman- Rock, 2005b). De doelstelling van het praktijkonderwijs is om jongeren op te leiden, zodat ze uiteindelijk een plek krijgen op de arbeidsmarkt. Bij het praktijkonderwijs staan geen eindtermen centraal zoals bij het vwo, havo en vmbo, maar gaat het om streefdoelen van de leerling persoonlijk. Het praktijkonderwijs kent daardoor ook geen examenprogramma's. Vanwege de leerachterstanden die de leerlingen hebben wordt gewerkt met een specifieke pedagogisch- didactische benadering. Dit betekent dat het onderwijs aan het niveau en de wensen van de leerling wordt aangepast (Inspectie van het onderwijs, 2006). Om toegelaten te worden tot een praktijkschool dient een positieve beschikking voor het praktijkonderwijs te zijn afgegeven door de regionale verwijzingscommissie (Inspectie van het onderwijs, 2006). Daarnaast zijn enkele persoonlijke criteria opgesteld. De leerling dient een Intelligentie Quotiënt (IQ) te hebben van minimaal 60 en maximaal 80 (Kooiker & van Campen, 2006; Mee, 2008). Daarnaast dient er een leerachterstand van drie jaar te zijn vastgesteld te zijn op minstens twee domeinen. Deze domeinen zijn inzichtelijk rekenen, begrijpend lezen, technisch lezen en spellen. Van deze domeinen moet op zijn minst sprake zijn van een leerachterstand bij de eerste twee domeinen (Inspectie van het onderwijs, 2006; Mee, 2008). Vaak hebben leerlingen die het praktijkonderwijs volgen naast leerachterstanden en een laag IQ ook problemen op sociaal- emotioneel gebied. Schoolleiders van praktijkscholen rapporteren meer probleemgedrag, vooral op psychosociaal en gedragsmatig gebied, dan schoolleiders van andere scholen (Inspectie van het onderwijs, 2006).

In het schooljaar 2004/2005 waren er in Nederland 166 praktijkscholen, waarvan 57 scholen als afdeling binnen een scholengemeenschap functioneren (Inspectie van het onderwijs, 2006). Het aantal praktijkschoolleerlingen is gestegen van 13.410 in het schooljaar 2001/2002 naar 27.530 in het schooljaar 2006/2007 (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2007). Van alle leerlingen die overstappen van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs stroomt ongeveer vijftien procent door naar leerwegondersteunend onderwijs (onderdeel binnen het vmbo) of het praktijkonderwijs. Een praktijkschool heeft gemiddeld 158 leerlingen die onderwijs volgen (Inspectie van het onderwijs, 2006).

Bijlage II

Interview jongeren van een praktijkschool

Persoonlijke kenmerken

- 1 Hoe heet je?
- 2 Hoe oud ben je?
- 3 In welke klas zit je?
- 4 Wie wonen er bij jou in huis (gezinssamenstelling) ?

De vragen over sport gaan over het sporten buiten schooltijd (zoals zwemles, voetbal, tennis). Wel tellen de sportenactiviteiten buiten schooltijd mee die door school georganiseerd zijn en waar jij zelf voor gekozen hebt om aan mee te doen. De gymlessen op school tellen niet mee.

- 5 Sport je?
Zo ja: welke sport(en) doe je?
Zo nee: hoe komt het dat je niet sport? Zou je wel willen sporten? Zo ja: welke sport?
- 6 Heb je vroeger gesport?
Zo ja: hoe lang is dit geleden? En welke sport heb je gedaan? Hoe lang? Waarom ben je ermee gestopt?

Structurele integratie

Spporter die niet aan teamsport doet

- 7 Sport je met iemand?
Zo ja: met wie? Waarom met die persoon?
Zo nee: is er iemand waarmee je graag zou willen sporten?
- 8 Heb je wel eens gesport met jongeren van een andere school?
Zo ja: met welke school? En hoe vond je dat?
Zo nee: hoe zou je het vinden om met jongeren van een andere school samen te sporten?
- 9 Waar gaat jouw voorkeur naar uit: jongeren van een praktijkschool om mee te sporten of jongeren van het VMBO? Uitleg vragen.

Spporter die aan een teamsport doet

- 10 Hoe komt het dat je voor een teamsport hebt gekozen?
- 11 Op welke school zitten jouw teamgenoten?
- 12 Waar gaat jouw voorkeur naar uit: jongeren van een praktijkschool om mee te sporten of jongeren van het VMBO? Uitleg vragen.

Nu geen spporter, vroeger wel gesport

- 13 Hoe komt het dan je koos voor een individuele/ teamsport?
Bij teamsport: wat vond je van je team
- 14 Waar gaat jouw voorkeur naar uit: jongeren van een praktijkschool om mee te sporten of jongeren van het VMBO? Uitleg vragen.

De sociale omgeving

- 15 In welke mate vinden jouw ouders sporten belangrijk? Uitleg vragen.
- 16 Wordt thuis weleens gesproken over sporten (dit kan een voetbalwedstrijd op televisie zijn maar ook eigen sportervaringen)?
Zo ja: wat zijn dan de sportonderwerpen waarover gesproken wordt?
- 17 Weet jij personen uit jouw omgeving die sporten (vrienden en familie)?
- 18 Hoe denken jouw ouders erover dat je wel/ niet sport?
- 19 Zijn er personen die jouw sportdeelname kunnen beïnvloeden (bijvoorbeeld als vrienden lid zouden worden van een sportvereniging, zou jij dan ook eerder lid worden van die vereniging)?
Zo ja: wie hebben er invloed? Hoe sterk word je daar door beïnvloed? Wie heeft de meeste invloed?
Zo nee: hoe komt het dat niemand jouw daarin kan beïnvloeden?

De attitude (hoe kijk je tegen sport aan?)

- 20 Als ik het over sporten heb aan welke sport denk je dan als eerste (letten op of het een individuele sport of een teamsport is)?
- 21 Wat versta jij onder sporten?
- 22 Wat vind jij van sporten (leuk- niet leuk)?
- 23 Kan je zeggen hoe jij sporten ziet in combinatie met:
 - Gezondheid
 - Opdoen van vriendschappen
 - Gezelligheid
 - Plezier
 - Contributie/ geld
- 24 Heb je positieve ervaringen meegemaakt met sporten (bijvoorbeeld winnen belangrijke wedstrijd)? Uitleg vragen
- 25 Heb je weleens negatieve ervaringen meegemaakt met sporten (bijvoorbeeld verliezen, pesten, uitsluiting)? Uitleg vragen
- 26 Vind jij sporten belangrijk (waarom wel/niet?)
- 27 Heb jij een bepaalde droom als je aan sporten denkt (iets dat je ermee zou willen bereiken)?

De eigen effectiviteit (inschatting eigen mogelijkheden)

- 28 Hoe vind jij dat je presteert bij de gymlessen?
Bij positief antwoord: waarin ben je goed? Waar blijkt dat uit?
Bij negatief antwoord: waarin ben je minder goed? Waar blijkt dat uit?
- 29 Wat vind jij van jouw eigen sportvaardigheden? Uitleg vragen.
In welke sporten vind jij dat je goed bent? Waaruit blijkt dat?